

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK SONRASI TÜRK
CUMHURİYETLERİNDE YABANCI SERMAYENİN
TEMEL BELİRLEYİCİLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ

BİLAL ÖZEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ

Konya-2012

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı: BİLAL ÖZEL

Numarası: 104226002002

Ana Bilim / Bilim Dalı: İKTİSAT / İKTİSAT

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı: BAĞIMSIZLIK SONRASI TÜRK CUMHURİYETLERİNDE
YABANCI SERMAYENİN TEMEL BELİRLEYİCİLERİ VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ii

Öğrencinin	Adı Soyadı	BİLAL ÖZEL
	Numarası	104226002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT / İKTİSAT
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ABDULKADİR BULUŞ
Tezin Adı	BAĞIMSIZLIK SONRASI TÜRK CUMHURİYETLERİNDE YABANCI SERMAYENİN TEMEL BELİRLEYİCİLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	

ÖZET

Orta Asya; 1917 yılında dönemin Çarlık Rusya'sının Bolşevik ihtilali ile Sovyetler Birliği olarak tarih sahnesine gelmesi ile birlikte Demir Perdenin belki de en kapalı kısmını oluşturmaya başladı. Asya stepleri bu dönem bitene kadar ekonomik olarak incelenme fırsatını hiç yakalayamadı.

1990'lerden sonra bağımsızlıklarına kavuşmayı başaran ve daha sonraları literatürde Bağımsız Devler Topluluğu olarak adlandırılacak olan bu ülkeler; planlı bir ekonomik sistem ile büyüyen yeni yöneticilerinin Serbest Piyasa ekonomisi 'ne adapte olmak için geliştirdikleri politika denemelerine şahit olmuştur.

Yeni baştan düzenlenen ekonomik yapıları ve yetersiz yatırım kabiliyetleri bu ülkeleri yabancı sermayeyi temin etmeye itmiş ve dünyada gelişmiş ülkeler tarafından paylaşılan pastadan pay alabilmek için türlü reformları hayata geçirmişlerdir.

Tezin ana konusu ekonomik büyümeyi temel alan yeni kurulun bu Türk Devletlerinin bağımsızlıklarının ardından bu hedefe ulaşmada Yabancı Sermayenin temel belirleyicilerini tespit etmek ve gelen bu yabancı yatırımların diğer geçiş ekonomilerinden ziyade Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ekonomilerine etkilerini analitik olarak incelemektir.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

iii

Öğrencinin	Adı Soyadı	BİLAL ÖZEL		
	Numarası	104226002002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT / İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ABDULKADİR BULUŞ		
Tezin İngilizce Adı	AFTER INDEPENDENCE OF THE TURKISH REPUBLICS THE RELATIONSHIP BETWEEN BASIC DETERMINANTS OF FOREIGN CAPITAL AND ECONOMIC GROWTH			

SUMMARY

Central Asia, the Bolshevik Revolution and the Soviet Union in 1917 along with the arrival on the scene as part of the Iron Curtain started to create the most closed. The Steppes of Asia has never been researched economically until the end of this period.

After the 1990s, These states gained their independence and they will have been called CIS later. And they planned their economic systems and they grew new leaders. These leaders developed some politics to adjusting the free market economy.

Owing to the new economic structure and insufficient investment abilities, these countries provided foreign capital. And they made some reforms to participate the development countries' prosperity.

The main subject of the thesis that economic growth based on the independence of Turkish States and then to identify the key determinants of Foreign Direct Investment in achieving this goal and other transition economies, foreign investment, rather than those coming from the Turkish Republics of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Turkmenistan to examine the effects of economies.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

iv

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	BİLAL ÖZEL
	Numarası	104226002002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT / İKTİSAT
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ABDULKADİR BULUŞ
Tezin Adı	BAĞIMSIZLIK SONRASI TÜRK CUMHURİYETLERİNDE YABANCI SERMAYENİN TEMEL BELİRLEYİCİLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Bağımsızlık Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yabancı Sermayenin Temel Belirleyicileri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi başlıklı bu çalışma 27/06/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı Danışman ve Üyeler İmza

İçindekiler

Tablolar Listesi	4
Grafikler Listesi	5
Giriş.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ.....	8
1. Yabancı Sermaye Hareketlerinde Kavramsal ve Metodolojik Çerçeve	8
1.1 Yatırım Kavramı.....	9
1.2 Yabancı Sermaye Kavramı ve Türleri	9
1.2.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	9
1.2.2 Portföy Yatırımları	11
1.2.3 Diğer Yatırımlar	12
1.3 Yabancı Sermaye Hareketlerinin Tarihçesi	13
1.4 Yabancı Sermaye Hareketliliğini Etkileyen Faktörler	14
1.5 Yabancı Sermaye Hareketliliğinin Temel Stratejileri	16
1.6 Yabancı Sermayenin Ülke Ekonomisine Fayda ve Zararları	16
1.7 Dünyadaki Yabancı Sermaye Hareketleri	17
1.7.2 Yabancı Sermaye Hareketlerinin Dönemsellikleri	21
İKİNCİ BÖLÜM EKONOMİK BÜYÜME.....	24
2. Ekonomik Büyüme	24
2.1 Ekonomik Büyümenin Kaynakları.....	24
2.2 Büyüme Teorileri	25
2.2.1 Merkantilizm.....	25
2.2.2 Fizyokrasi	26
2.2.3 Klasik Büyüme Teorisi	26
2.2.4 Post Keynesyen Büyüme Teorisi	27
2.2.5 Neo-Klasik Büyüme Teorisi	28
2.2.6 Solow Büyüme Teorisi	28
2.2.7 İçsel Büyüme Teorisi	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRK CUMHURİYETLERİ	32
3. Türk Cumhuriyetleri.....	32
3.1 Azerbaycan	38
3.2 Kazakistan	43
3.3 Özbekistan	48

3.4	Türkmenistan	52
3.5	Kırgızistan.....	57
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AMPİRİK UYGULAMA.....		63
4.	Ampirik Uygulama	63
4.1	Literatür	63
4.2	Model ve Teori Temelleri	76
4.2.1	Birim Kök Testleri	76
4.2.2	Granger Nedensellik Testi.....	77
4.3	Araştırma Bulguları.....	77
Kaynakça		81

Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
UYP	: Uluslararası Yatırım Pozisyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
AIOC	: Azerbaycan Uluslararası İşlemler Şirketi
SOCAR	: Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi
AB	: Avrupa Birliği
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
AFTA	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Serbest Ticaret Birliği
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
MENA	: Ortadoğu Kuzey Afrika Ülkeleri
FDI	: Foreign Direct Investment (Doğrudan Yabancı Yatırım)

Tablolar Listesi

- Tablo 1 : Doğrudan Yabancı Sermayeyi Teşvik Eden Nedenler
- Tablo 2 : 1.Dünya Savaşı Öncesi Toplam Yabancı Sermaye Yatırımları Miktarı
- Tablo 3 : Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler (Ev Sahibi Ülkeler Açısından)
- Tablo 4 : Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Birleşmeler 2009-2010
- Tablo 5 : Türk Cumhuriyetleri Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri 1993-2010
- Tablo 6 : 3 Milyon Dolar Üzeri Şirket Birleşmeleri, 2010
- Tablo 7 : Geçiş ekonomileri Bağımsızlık Öncesi Genel Durum
- Tablo 8 : Geçiş Ekonomileri Günümüz Genel Durum
- Tablo 9 : Özbekistan Cumhuriyeti Yabancı Yatırım Oranları 2001-2010
- Tablo 10 : Birim Kök Testi Sonuçları
- Tablo 11 : Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 12 : Var Değerine Göre Gecikme Tablosu
- Tablo 13 : Granger Nedensellik Testi

Grafikler Listesi

- Grafik 1 : Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri, 1995-2010
- Grafik 2 : Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri, 1970-2010
- Grafik 3 : Orta Asya Haritası
- Grafik 4 : Azerbaycan Haritası
- Grafik 5 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı
- Grafik 6 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 7 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 8 : Kazakistan Haritası
- Grafik 9 : Kazakistan'ın Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı
- Grafik 10 : Kazakistan'ın Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 11 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 12 : Özbekistan Haritası
- Grafik 13 : Özbekistan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı
- Grafik 14 : Özbekistan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 15 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 16 : Türkmenistan Haritası
- Grafik 17 : Türkmenistan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı
- Grafik 18 : Türkmenistan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 19 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 20 : Kırgızistan Haritası
- Grafik 21 : Kırgızistan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı
- Grafik 22 : Kırgızistan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı
- Grafik 23 : Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı

Giriş

Orta Asya; 1917 yılında dönemin Çarlık Rusya'sının Bolşevik ihtilali ile Sovyetler Birliği olarak tarih sahnesine gelmesi ile birlikte Demir Perdenin belki de en kapalı kısmını oluşturmaya başladı. Asya stepleri bu dönem bitene kadar ekonomik olarak incelenme fırsatını hiç yakalayamadı. O dönem; belki de yıkılması imkânsız görünen sistem 1989 yılında yıkılan Berlin Duvarı ile aralanmaya başlamış, nihayetinde 1991 yılında Birliğin dağılması ile bir anda önümüzde bakir bir alan olarak belirivermiştir.

Sosyalizm altında geçen 70 ve üzeri yıllar boyunca bölge halkı; ekonomilerini, tarihlerini, kültürlerini kısaca sahip oldukları her şeylerini kaybeden bir nesil ile tekrar bağımsızlığa kavuşmuşlardı. Bu durum akademik camia için farklı değildi. Tezin konusunu teşkil eden Türk Cumhuriyetleri ortak kültür ve tarih mirasımıza rağmen bizim için bile bilinmezler ile doluydu. Bu nedenle veri yetersizliği ve ekonomik kurumların yeni kuruluyor olması birçok çalışmayı olanaksız kılmaktaydı.

1990'lerden sonra bağımsızlıklarına kavuşmayı başaran ve daha sonraları literatürde Bağımsız Devler Topluluğu olarak adlandırılacak olan bu ülkeler, planlı bir ekonomik sistem içinde büyüyen yeni yöneticilerinin Serbest Piyasa ekonomisine adapte olmak için geliştirdikleri politika denemelerine şahit oldu. Her birinin farklı bir ekonomik geçmişi vardı. Zira Sovyet Rejimi kendi ihtiyaçları doğrultusunda bu ülkeleri kullanmış ve adeta merkeze olabildiğince bağlı ve tek başına hiçbir işe yaramayan bir makine parçacıkları haline getirmiştir. Bu ülkeler serbest bırakılınca yeni baştan kurmak zorunda oldukları bir ekonomik ve sanayi sistemi olduğunu acı tecrübeler ile anlamak zorunda kalmışlardır.

Yeni baştan düzenlenen ekonomik yapıları ve yetersiz yatırım kabiliyetleri bu ülkeleri yabancı sermayeyi temin etmeye itmiş ve dünyada gelişmiş ülkeler tarafından paylaşılan pastadan pay alabilmek için türlü reformları hayata geçirmişlerdir. Doğal kaynakların ve arazilerinin yapısı nedeni ile bu konuda fazla zorlanmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Yine de bu devletler için ekonomik yapıda devletin rolü çok önemlidir. Yıllar boyunca planlı ekonomi düzeninde özel sektörün olmayışı ve girişimciliğin yerleşmemiş olması devleti özel sektörün

girmediği birçok alanda üretim sürecinde kalmasına sebebiyet vermiştir. Birçok reform programı ile bu bağımlılık azaltılmaya çalışılmış ama bu durum yıllar srecekte olan bir geçiş sürecine mal olmuştur.

Tezin ana konusu; ekonomik büyümeyi temel ve yeni kurulmuş olan bu Türk Devletlerinin bağımsızlıklarının ardından bu hedefe ulaşmada Yabancı Sermayenin temel belirleyicilerini tespit etmek ve gelen bu yabancı yatırımların diğer geçiş ekonomilerinden ziyade Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ekonomilerine etkilerini analitik olarak incelemektir. Tacikistan verilerine ulaşılamadığından bu ülke kapsam dışı tutulmuştur.

Çalışmamız 4 bölüm üzerinde toplanmıştır. Araştırma konusu olan bu devletler alfabetik sıra ile incelenmiş ve ilk bölümde Yabancı Sermaye kavramı ve ardından ikinci bölümde Büyüme Kavramları açıklanmıştır. nc bölümde ülkeler ayrı ayrı ele alınmış sıralama yaparken ekonomik göstergeler ya da ülkelerin yzlmleri gibi herhangi başka bir değişken değerlendirilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ

Bu bölümde yabancı sermaye hareketlerinin metodolojik çerçevesi ele alınarak yabancı sermayenin tanımı ve önemi üzerinde durulacaktır. Yabancı yatırımların tanımları ve çeşitleri ile Dünya ekonomisi üzerinde bu yatırımların ne derece etkin olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

1. Yabancı Sermaye Hareketlerinde Kavramsal ve Metodolojik Çerçeve

Yabancı sermaye bir ülkede yerleşik bulunanların başka bir ülkede yerleşik bulunanlara aktardığı fon miktarı ya da onlardan aktif satın almak amacı ile fon göndermesi olarak tanımlanmaktadır. Tüm bu işlemler her iki ülke açısından ödemeler bilançosu kalemlerinde gözükmekte ve ilgili ülkelerce muhasebe esasına dayalı olarak tutulan ve ilan edilen ödemeler bilançosunda yer almaktadır.

Dünya genelinde sermaye akımlarının hareketliliğinin sanayi devrimi ile başladığını kabul edebiliriz. Her ne kadar bunun öncesinde ipek yolu gibi ticari ağlar ile mal ve hizmet ticareti yapılagelmiş olsa da buhar makinesinin kullanılması, üretim tekniklerinin geliştirilmesi marifeti ile çok çeşitli ve bol miktarda üretilen malların uzak ülkelere daha hızlı ve daha ucuz fiyatlarla satılmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla, günümüzde sıklıkla kullanılan “küreselleşme” süreci, daha o yıllarda ulaşım, taşımacılık ve haberleşme araçlarındaki gelişmelerle yeni bir ivme kazanmış; Sanayi Devrimi sonrası giderek artan sınır ötesi ticaret hacmiyle bariz bir boyuta erişmiştir (Mahiroğulları:2005)

Sanayi devrimin ardından artık küresel bir ticaretin varlığı ortaya çıkmış ve sermaye ile yatırımların ülkeler arası hareketliliği başlamıştır. Eski adı ile Devlet Planlama Teşkilatı ise küreselleşmeyi “*ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması*” olarak tanımlamaktadır. (DPT,2000:3)

1.1 Yatırım Kavramı

Eski adı ile tevdiat olan yatırım kavramı; en basit ifade ile kar amacı ile bir üretime yatırılan sermaye olarak tanımlanabilirken, daha geniş ifade ile yatırım temel amacı parayı verimli kullanmak olduğundan, üretimi arttırmayan harcamaları da yatırım niteliğinde değerlendirmek mümkün olmamaktadır (Hançerlioğlu,1997:483).

1.2 Yabancı Sermaye Kavramı ve Türleri

Yabancı sermaye bir ülkenin karşılığını ödemeksizin dış ülkelerden sağladığı iktisadi kaynaklardır (Bulutoğlu,1970:5). Yabancı yatırımların temel amacı yatırımların gelişmekte olan ülkelerdeki mevcut avantajlarından yararlanmaktır. Örneğin ucuz işgücü bu gün birçok malın üretim bandını Çin üzerine kurmasına ve bu ve benzeri ülkelerde sağlanan teşviklerden faydalanarak üretim maliyetlerini en aza indirme amacı taşımaktadır.

1.2.1 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

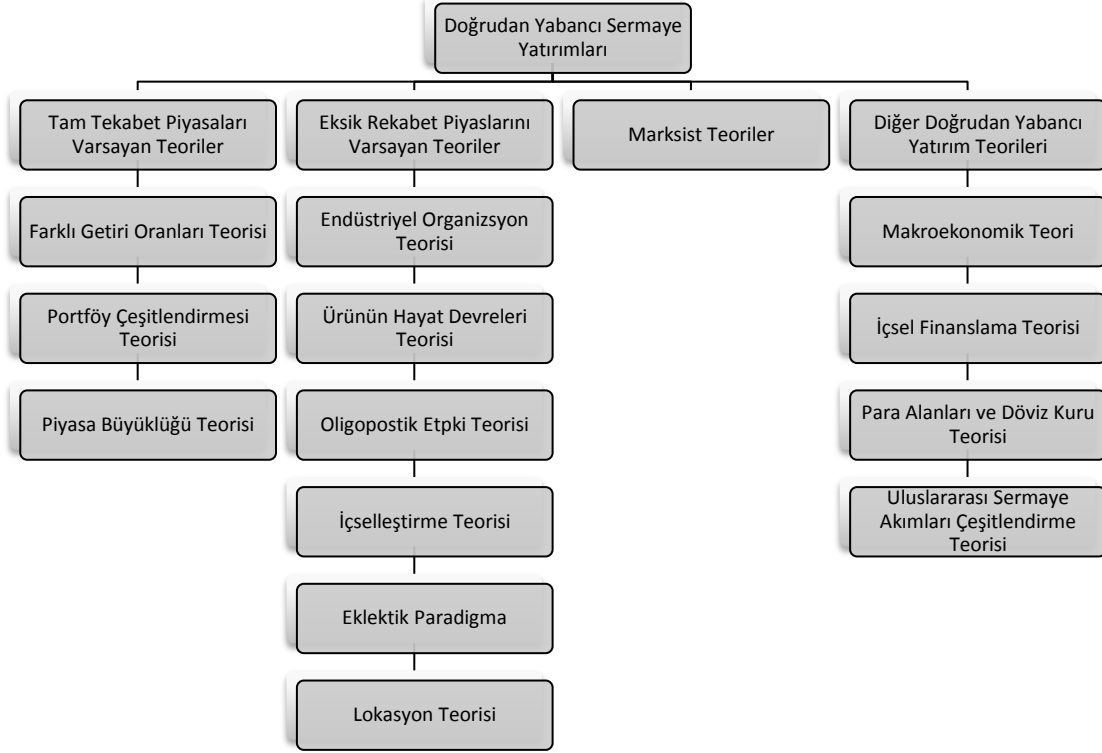
Doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) yatırımcının reel bir üretim biriminin kontrolünü ele almasıdır (Boonserm,2005). TCMB tarafından DYSY tanımı ise; yatırımcının yerleştiği olduğu ekonomi dışındaki bir ekonomide yaptığı uzun vadeli yatırımı gösterir. Burada yatırımcının kuruluşun sermayesinde % 10'dan (dâhil) fazla paya sahip olması veya yönetiminde söz sahibi olması esastır. Bu noktada DYSY portföy yatırımlarından ayrılmaktadır. Doğrudan yatırımlar, yatırımcının yerleştiği olduğu ekonomi dışındaki bir ekonomide yapılan uzun vadeli yatırımların gösterildiği kalemdir (TCMB, 2009:3).

Tablo 1: Doğrudan Yabancı Sermayeyi Teşvik Eden Nedenler

İtici Güçler (Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sebepleri)	Çevresel Ortam	Çekici güçler (Yabancı Sermaye İthalatının Sebepleri)
Aşırı Karlılık Durumu: *Piyasa Hacminin Genişlemesi *Nihai Ürün Piyasası *İhracat için özel teşvikler *Düşük Maliyetler	*Politik İstikrar *Ekonomik İstikrar *Düşük Ücretler *Düşük Fiyatlı Hammadde Bolluğu *Özel Haklar *Kişisel Güvelik	*İstihdam Artışı *Teknoloji Transferi *Ekonomik İtibar *Döviz İhtiyacı *Yatırımlara Aktarılabacak Fon Yetersizliği
Döviz Kuru İndirimleri		
Kirlilik Azalması		

Kaynak: (Boonserm,2005)

Yukarıdaki tabloda sermayedarların neden başka ülkelere yatırım yapmayı amaçladıkları, yatırım yapılan ülkelerin bu yatırımları isteme sebepleri ve bunların oluşabilmesi için gerekli olan çevresel şartlar incelenmeye çalışılmıştır. Temel olarak bu yatırımcılar kar marjlarını artırabilmek için başka ülkelere yatırım yapmak istemekte bunu yaparken gelişmiş ülkelerde Kyoto Protokolü çerçevesinde zorunlu hale gelen kirlilik azaltımı gibi ek maliyetlerden kaçmak istemektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde gerek yatırımla beraber gelecek olan teknoloji transferleri ve ülke işgücündeki olumlu etkiye bakarak gerekse bu yatırımları kendi öz kaynakları ile gerçekleştirmenin zorlukları nedeni ile istemekte ve yatırımları teşvik edebilmek için özel düzenlemeler yapmaktadırlar.

Tablo 2. Doğrudan yabancı yatırım teorileri

Kaynak: Yavan, (2006:70)

Yukarıdaki tabloda Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 4 gruba toplanmıştır. Marksist teoriyi tek başına bırakacak olursak Tam Rekabet piyasalarına yaklaşım türüne göre bir sınıflandırma yapılmıştır.

Tezin bu bölümünü sadece bunları tablo şeklinde ifade ederek bırakacağız.

1.2.2 Portföy Yatırımları

Bu yatırımlar; menkul değerlere yapılan yatırımları, genel olarak devlet ya da özel kuruluşların bono ve tahvilleri ile hisse senedi ve diğer para piyasası araçlarıyla yapılan işlemleri içermektedir. (TCMB,2009:3). Doğrudan yatırımlarda yatırımcılar sermayeleri ile birlikte işletme alanındaki bilgi birikimleri ile teknolojilerini de transfer ederken portföy yatırımlarında ise sadece sermaye akımı yer almaktadır.

Uluslararası yatırım pozisyonu (UYP) uyarınca TCMB'nin yaptığı sınıflama şöyledir.

- a) Yatırım enstrümanına göre;
 - Hisse senetleri
 - Borç senetleri
- b) Yatırım yapılan sektörler;
 - Genel hükümet
 - Bankalar
 - Diğer sektörler

Portföy yatırımları bir çeşit sıcak para girişidir. Yatırımcılar kısa vadeli olarak kar amacı ile yaptıkları bu yatırımlarda yatırım yapılan ülkedeki her değişkeni dikkatle takip ederler. Dolayısı ile bu tip yatırımlar politik istikrar, ekonomik durum vb. birçok değişkendeki ani değişikliklere çok hızlı cevap verdiği için riskin az olduğu ülkelerde bu tip yatırımlar çok sık gözükmektedir.

Ticari Banka Kredileri 1970'li yıllarda uluslararası sermaye piyasalarında en büyük paya sahip iken 1990'lı yıllardan sonra bu krediler yerine tahvil ve hisse senetlerine yönelik portföy yatırımları yer almaya başlamıştır. Uluslararası portföy yatırımları makro ekonomik istikrarın sağlanmadığı ve fiyat mekanizmasının iyi işlemediği ekonomilerde büyüme, üretim ve istihdama yönelik iktisat politikalarını sınırlayıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun tersi durumunda ise istikrarlı bir makro ekonomik ortam ve kalıcı bir iktisadi büyüme ortamının varlığında hem doğrudan yabancı sermaye yatırımları hem de portföy yatırımları ülke ekonomisi için oldukça önem arz etmektedir. Bu sebeple kalıcı bir istikrar ortamını hazırlamadan ülkelerin bu yatırımları kapılarını açmamaları gerekmektedir (Başoğlu, 2000).

1.2.3 Diğer Yatırımlar

Doğrudan yatırımlar ödemeler bilançolarındaki doğrudan yatırımlar ve rezervler dışındaki sermayeye ilişkin diğer stoklardır.

Uluslararası yatırım pozisyonu (UYP) uyarınca TCMB'nin yaptığı sınıflama şöyledir:

- c) Yatırım enstrümanına göre;
- Ticari krediler
 - Krediler
 - Mevduatlar
- d) Yarım yapılan sektörlerle göre;
- Merkez Bankası
 - Genel hükümet
 - Bankalar
 - Diğer sektörler

1.3 Yabancı Sermaye Hareketlerinin Tarihçesi

Yabancı sermaye özellikle gelişmekte olan ülkelerin iç tasarruflarının yatırımlara yetersiz gelmesi ile birlikte kullandıkları iktisadi bir kaynaktır. Bu kaynakların ortay çıkışı ise sanayi devrimine dayanmaktadır.

Sanayi devrimi sonrası özellikle İngiltere’de uygarlık tarihinde o zamana kadar görülmemiş bir sermaye birikimi ortaya çıkmıştı. (Bulutoğlu,1970:47). İngiltere ve diğer sanayileşen ülkelerde biriken bu sermayeler paranın fiyatını ifade eden faizlerin hızla düşmesine yol açmıştır. (Uras,1979:28). Basta İngiltere olmak üzere batılı ülkelerin sanayileşmeden gelen fonları sermayesi kıt olan ülkelere, borç vermesi yabancı sermaye hareketlerinin başlangıcı sayılmaktadır. (Bodur,2007). Bu paralar değerlendirilmek amacı ile dış ülkelere yatırım yapmakta kullanılmaya başlamıştır.

1800’lü yıllardan sonra ise gelişen sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddeleri özellikle petrol ürünleri için yabancı ülkelerde yatırımlar yapılmaya başlanmış ve bunlar ilk yabancı sermaye yatırımları olarak tarihe geçmişlerdir (Uras,1979:30). 1. Dünya savaşı öncesi durum şu şekildeydi:

Tablo 2: 1.Dünya Savaşı Öncesi Toplam Yabancı Sermaye Yatırımları Miktarı

Yatırımcı Ülkeler	Milyar USD	%	Yatırılan Ülkeler	Milyar USD	%
İngiltere	18,6	41,7	Avrupa	12,0	26,9
Fransa	9,0	20,2	Kuzey Amerika	10,5	23,5
Almanya	5,8	13,0	Güney Amerika	8,5	19,1
ABD	3,5	7,8	Asya	6,6	14,8
Diğerleri	7,7	17,3	Diğerleri	7,0	15,7
Toplam	44,6	100,0	Toplam	44,6	100,0

Kaynak: (Uras, 1979)

Tablondan izlenebileceği gibi Dünya Savaşı öncesi sanayileşmiş ülkelere toplamda 44,6 milyar dolar sermaye akımı olmuştur. Bu akımlardaki en büyük pay kuşkusuz İngiltere'ye aittir. Sanayileşme yarışındaki en büyük rakipleri Fransa ve Almanya ise onu takip etmektedir.

Yatırımların yapıldığı ülkelere bakacak olursak o dönem maden yatakları etkin olarak kullanılan Avrupa kıtasının öncelikle tercih edildiği görülmektedir. Daha sonraları Kuzey Amerika en fazla yatırım çeken kıta olmuştur.

1.4 Yabancı Sermaye Hareketliliğini Etkileyen Faktörler

Yabancı sermaye hareketleri bir ülke ekonomisine gelirken öncelikle kendi karını maksimize ederken riskleri de minimize etmek isteyecektir. Bu sebeple ülke ekonomisinin mevcut durumu, hukuki yapısı ve jeopolitik konumu vb. koşullar yatırımcıların almış oldukları yatırım kararlarını direk olarak etkilemektedir

Tablo 3: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler (Ev Sahibi Ülkeler Açısından)

Ev Sahibi Ülke Belirleyicileri	
a) DYY için politika çerçevesi	
<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik, politik ve sosyal istikrar • Giriş ve faaliyetlerine ilişkin kurallar • Yabancı iştiraklerin davranış standartları • Özellikle rekabet ve birleşme ve satın alma politikaları • DYY konusundaki uluslararası antlaşmalar • Özelleştirme politikası • Ticaret politikası ve doğrudan yabancı yatırım ticaret politikalarının uyumu • Vergi politikası 	
b) Ekonomik Belirleyiciler	
Ulus ötesi şirketlerin amaçları doğrultusundaki sınıflandırma	Ev sahibi ülkelerde temel ekonomik belirleyiciler
A. Pazar Arayışı	<ul style="list-style-type: none"> • Pazar büyüklüğü ve kişi başına düşen gelir • Pazar büyümesi • Bölgesel ve küresel pazarlara erişim • Ülkeye özgü tüketici tercihleri • Piyasaların yapısı
B. Kaynak/Varlık Arayışı	<ul style="list-style-type: none"> • Düşük maliyetli vasıfsız işgücü • Nitelikli işgücü • Teknoloji, yenilik ve diğer yaratılan varlıklar (Örneğin Marka İsimler) ile bireyler, işletmeler ve kümeleşmeler dâhil, • Fiziki altyapı (limanlar, yollar, enerji, telekomünikasyon)
C. Verimlilik Arayışı	<ul style="list-style-type: none"> • B bölümü altında listelene kaynak ve varlıkların maliyetleri, işgücü kaynakları verimliliği ayarlanabilir. • Diğer girdi maliyetleri, örneğin ulaşım ve iletişim giden/gelen ev sahibi ülke ekonomisi içindeki maliyetleri ve diğer ara ürünlerin maliyeti • Bölgesel kurumsal ağların kurulmasına vesile olabilecek olan bir bölgesel bütünleşme anlaşmasının üyelik
c) Ticari Başvurularda Sağlanan Kolaylıklar	
<ul style="list-style-type: none"> • Yatırım Promosyonları (yatırım getirici faaliyetler ve yatırım-kolaylaştırma hizmetleri de dâhil olmak üzere) • Yatırım teşvikleri • Sorunların Maliyetleri (yolsuzluk, idari verimlilik, vs ile ilgili) • Sosyal olanaklar (iki dilli okullar, yaşam kalitesi, vb) • Yatırım sonrası hizmetler 	

Kaynak: UNCTAD, (1998). World Investment Report 1998: Trends and Determinants, United Nations, New York and Geneva

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi UNCTAD tarafından doğrudan yabancı sermaye yatırımları 3 ana başlık etrafında toplanmış bunlar; Politika, Ekonomi ve Sağlanan teşvikler olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma ev sahibi ülkelerin ihtiyaç duydukları doğrudan yabancı yatırımları ülkelerine çekebilmek için dikkate aldıkları faktörler sıralanmıştır. Bu faktörlerin her birinin yabancı yatırımlarda ne kadar etkin olduğunu belirlemek mümkün olmadığından bazılarının etkinlik derecesi ölçülmeye çalışılmaktadır.

1.5 Yabancı Sermaye Hareketliliğinin Temel Stratejileri

Bugün Dünya genelindeki ekonomik yapıyı incelediğimizde AB (Avrupa Birliği), APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği), NAFTA Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması), EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği), ve AFTA (Güneydoğu Asya Ülkeleri Serbest Ticaret Birliği) gibi bölgesel ekonomik işbirliği oluşumları ortaya çıkmıştır. Bu durum firmaların artık ulusal olmasının ötesinde ülkelerin bile bir başlarına ekonomik yapılarından bahsetmeyi nerede ise olanaksız hale getirmektedir.

Küresel ekonominin bu denli yaygınlaştığı günümüz ekonomik yapısı içerisinde sermaye yatırımlar her geçen gün artmakta ve yeni stratejiler benimsemektedir. Yatırımcılar alışlagelmiş davranış olarak kendi ülkelerinde üretim yapıp bu ürünleri dünya piyasalarına ihraç etmek yerine, küresel boyuttaki herhangi bir pazarda üretim yapmayı tercih etmektedirler. Bunu yaparken de, üretim pazara en yakın olan ülkede yapılarak, sermaye en ucuz olan yerden temin edilerek, ticari işlemler verginin en düşük olduğu yerde yapılarak karlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Bu sayılanların yanında politik istikrarları ve yatırım yapılacak ülkelerdeki altyapı hizmetlerini yakından takip etmektedirler (Bayraktar, 2003:10-13).

1.6 Yabancı Sermayenin Ülke Ekonomisine Fayda ve Zararları

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir ülke ekonomisi açısından en önemli etkisi yatırımın yapıldığı ülkeye aktarılan sermaye ile bu sermayenin yanında getirilen bilgi birikimi ve teknolojidir (Tekeli,2007:40). Zira yatırım yapılan ev

sahibi ülke genelde teknoloji bakımından yetersiz ve yatırımı yapabilecek büyüklükte bir sermaye stokuna da sahip değildir. Bu durumda yabancı yatırımlar sayesinde bu eksiklikleri giderme fırsatı bulur.

Diğer yandan yabancı sermaye yatırımlarının yapan çok uluslu şirketler genel olarak firma karını maksimize etmeyi amaçladıklarından şirket merkezlerinin bu doğrultuda alacağı kararları uygulayacaklardır. Bu ise her zaman yatırımların yapıldığı ev sahibi ülkelerin ekonomik çıkarları ile örtüşmeyebilir. Uygulamayı seçtikleri bu ekonomik politikalar; ülke ekonomisi üzerinde etki yaptıkları iç fiyatlar, dış ödemeler bilançosu, teknolojik gelişme gibi birçok değişkeni etkilediğinden hükümetler üzerinde istediklerini kabul ettirme yönünde baskı kurabilirler. (Seyidoğlu,2001:687-388). Çatışan bu çıkarların ülke aleyhine devam etme eğiliminde olması hükümetlerin mevcut yatırımcıların bu gücüne direnememelerinden kaynaklanmaktadır.

Birçok gelişmekte olan ülkede liberalleşme eğiliminin artmaya başladığı 1980'li yıllarda ve teknolojinin etkisini iyice arttırdığı 1990'lı yıllarda özelleştirme hareketlerine de hız verilmesi yabancı sermaye yatırımları üzerindeki tartışmaları giderek arttırmıştır. Bir yönü ile iyimser bakış açısıyla; yabancı sermaye yatırımlarının ülkelerin kalkınmasında en önemli lokomotif görevi üstlendiğini savunan görüş vardır. Diğer bir yönü ile kötümser bakış açısıyla yabancı yatırımların sağladığı olumlu etkiden ziyade daha ülkelerin dışarıya olan bağılıklarını arttıran ve bu milli kaynakların üzerinde yabancı tekelleşmesine neden olduğunu ifade eden görüş bulunmaktadır. Bu iki görüş arasındaki tartışmalar yabancı sermaye hareketlerine olan ilginin ve bu yabancı sermaye hareketlerinin bu denli incelenmesinin sebebini oluşturmaktadır. (Gerçekler, 2010)

1.7 Dünyadaki Yabancı Sermaye Hareketleri

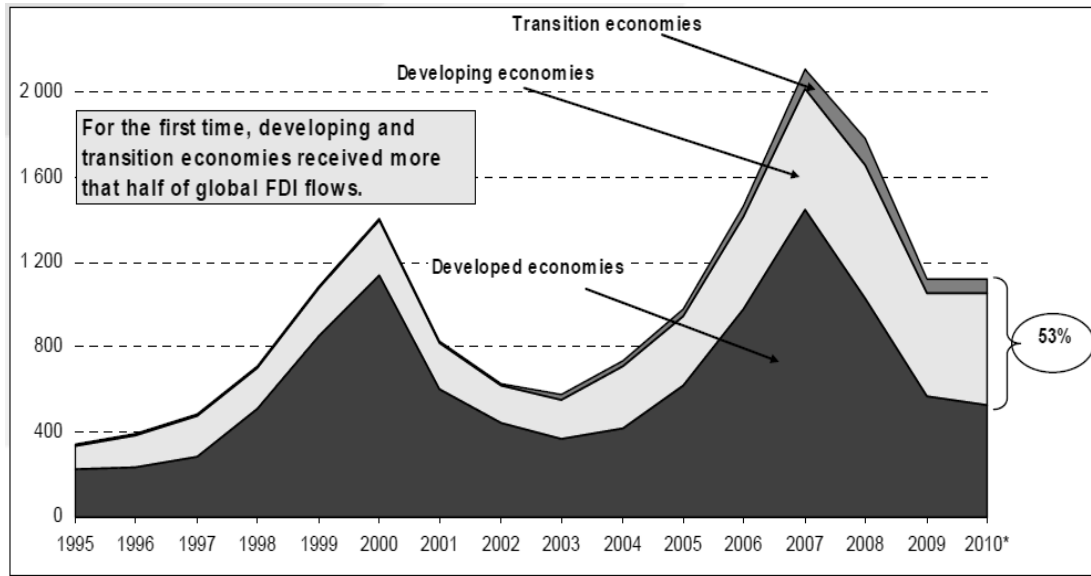
1800' lü yıllardan itibaren dünya ekonomisinde önemli bir yer işgal eden Yabancı Sermaye yatırımları günümüzde bu önemini giderek artırmıştır. 19. Yüzyıl sonrası artmaya başlayan çok uluslu şirketler beraberinde tüm dünyayı bir pazar

haline getirmiş ve yatırımlar bu pazarlar arasında çeşitlilik göstermiştir. Şimdi bu yatırımların durumu ve seyrini inceleyeceğiz.

1.7.1 Genel Görünüm ve Mevcut Hareketlilik

Yabancı sermaye hareketlerinin Dünya genelindeki dağılımı oldukça önemlidir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler yetersiz yatırım ve teknolojilerini geliştirebilmek amacı ile bu pastadan pay kapma yarışı içerisindeyler. Bu sebeple yabancı yatırımların mevcut durumu beklentiler açısından çok önemlidir. UNCTAD tarafından 1995-2010 yılları arasındaki yabancı sermaye hareketleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 1: Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri, 1995-2010

Kaynak: UCTAD, Global Investment Trends Monitor, 2011

Yukarıdaki grafikte geçiş ekonomileri, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler bir arada gösterilmek sureti ile 1995 ile 2010 yılları arasında yabancı sermaye hareketlerinin oranları incelenmiştir. %53 olarak ifade edilen son yılda ilk defa gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerinin aldığı yabancı yatırım miktarı gelişmiş ülkelerin aldıkları yabancı sermaye miktarını aşmıştır.

Tablo 4: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Birleşmeler 2009-2010

Bölge / Ekonomi	Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri			Sınır Ötesi Birleşme ve Devralmalar		
	2009	2010*	Büyüme Oranı %	2009	2010	Büyüme Oranı %
Dünya	1 114,1	1 122,0	0,7	249.7	341.4	36.7
Gelişmiş Ekonomiler	565.9	526.6	-6,9	203.5	252.1	23.9
Avrupa	378.4	295.4	-21,9	133.9	125.0	-6.6
Avrupa Birliği	361.9	289.8	-19,9	116.2	115.3	-0.8
Fransa	59.6	57.4	-3,7	0.7	4.3	500.3
Almanya	35.6	34.4	-3,5	12.8	10.8	-15.2
İtalya	30.5	19.7	-35,5	1.1	7.7	590.2
Lüksemburg	27.3	12.1	-55,7	0.4	2.1	368.9
Portekiz	2.9	3.4	17,8	0.5	2.2	338.1
İngiltere	45.7	46.2	1,2	25.2	56.3	123.5
A.B.D	129.9	186.1	43,3	40.1	79.6	98.6
Japonya	11.9	2.0	-83,4	-5.8	7.1	
Gelişmekte Olan Ülkeler	478.3	524.8	9,7	39.1	85.1	117.6
Afrika	58.6	50.1	-14,4	5.1	7.7	49.3
Mısır	6.7	6.8	1,7	1.0	0.2	-80.4
Güney Afrika	5.7	1.3	-77,9	4.2	3.9	-6.5
Arjantin	4.9	5.1	4	0.1	3.5	3001.5
Meksika	12.5	19.1	52,9	0.1	8.0	7616.1
Peru	4.8	6.9	44,7	0.0	0.7	1689.7
Asya ve Okyanusya	303.2	333.6	10	38.3	45.3	18.4
Batı Asya	68.3	57.2	-16,2	3.5	4.8	34.5
Türkiye	7.6	7.0	-8	2.8	2.1	-28.0
Güney, Doğu ve Güney-Doğu	233.0	274.6	17,8	34.7	31.5	-9.2
Çin	95.0	101.0 ^c	6,3	10.9	6.0	-44.6
Honkong	48.4	62.6	29,2	3.0	12.2	301.5
Hindistan	34.6	23.7	-31,5	6.0	5.2	-14.3
Endonezya	4.9	12.8	162,7	1.3	0.9	-33.1
Malezya	1.4	7.0	409,7	0.4	3.7	939.0
Güney-Doğu Avrupa ve BDT	69.9	70.5	0,8	7.1	4.3	-39.8
Rusya Federasyonu	38.7	39.7	2,5	5.1	2.9	-43.6

* Tahmini Değerler

Kaynak: UNCAD, Global Investment Trends Monitor, 2011

Yukarıdaki tabloda seçilmiş ülkeler için 2009 yılı yabancı yatırım değerleri ve 2010 yılı için ise tahmini yatırım değerleri gösterilmektedir. Bölgesel gruplandırmalar ile yabancı yatırımların bölgesel seyri ülke bazında ise seçilmiş ülkelerin bu grup ve Dünya genelindeki payları izlenebilmektedir. Gelişmekte olan

ülkelerin aldıkları payın geçiş ekonomileri ile birlikte 2010 yılından sonra mevcut Yabancı Sermaye Yatırımlarının yarısından fazlasını alacağı ve bundan sonraki yıllarda da yatırımların bu ülkelere kayacağını söyleyebiliriz.

Tablo 5: Türk Cumhuriyetleri Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri 1993-2010

Yıl	Azerbaycan	Kazakistan	Kırgızistan	Türkmenistan	Özbekistan
1993	0,00	1.271,40	10,00	79,00	57,00
1994	0,00	659,70	48,18	182,00	130,00
1995	330,10	964,20	144,27	415,00	106,00
1996	957,00	1.137,00	191,03	523,06	196,00
1997	2.089,00	1.321,40	274,00	630,92	362,80
1998	3.095,00	1.151,40	383,30	693,22	502,40
1999	3.605,32	1.587,00	427,60	818,22	623,60
2000	3.735,25	1.282,52	431,80	949,22	698,30
2001	3.961,76	2.835,00	414,40	1.119,22	781,10
2002	5.354,20	2.590,22	470,12	1.395,22	846,40
2003	8.639,20	2.092,03	523,40	1.621,22	929,00
2004	12.195,30	4.157,21	712,40	1.974,92	1.105,60
2005	13.875,22	1.971,22	517,70	2.393,12	1.297,20
2006	13.291,24	6.278,17	619,80	3.124,02	1.471,00
2007	8.542,36	11.119,04	818,50	3.928,02	2.176,20
2008	8.556,45	14.321,76	1.062,50	4.748,02	2.887,50
2009	9.029,75	13.242,50	1.003,80	6.103,02	3.637,50
2010	9.592,88	10.768,15	973,70	8.186,02	4.459,50

Kaynak: UNCTAD

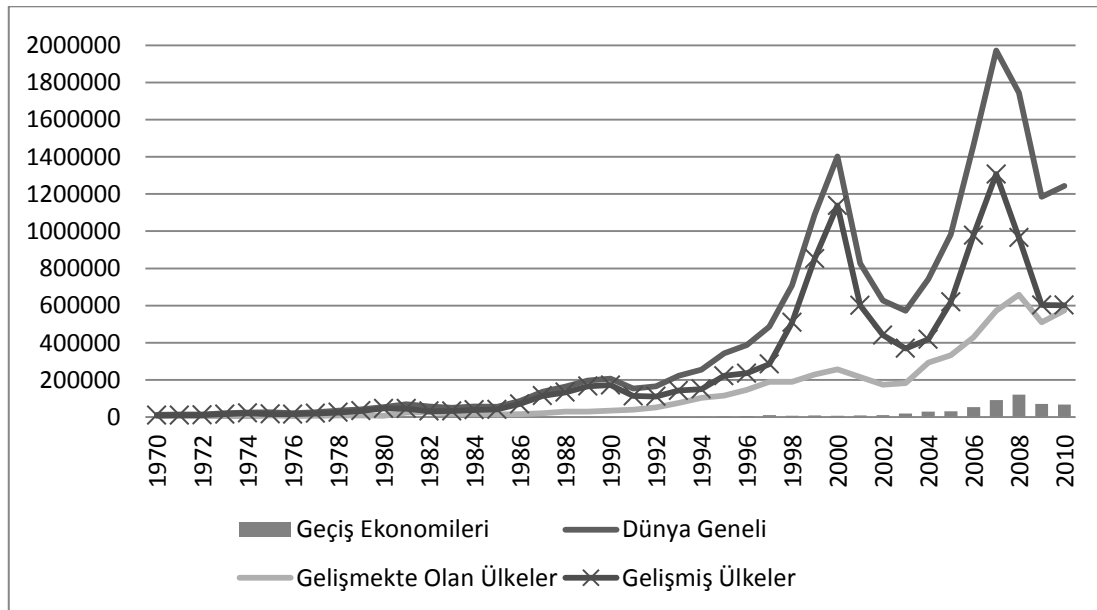
Yukarıdaki tabloda tezin konusunu teşkil eden Türk Cumhuriyetlerine yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım miktarları gösterilmiştir. Bağımsızlığın ilk yılları ardından verilerine ulaşılabilen bu Geçiş Ekonomileri yaptıkları değişik reform çalışmaları ile Dünya genelindeki pastadan pay almaya çalışmaktadırlar. Bu noktada Kazakistan'ın en fazla yabancı yatırımı çekmiş olduğu ve Özbekistan'ın ise bu grup içerisindeki en düşük yabancı yatırımı aldığını tablodan izleyebiliriz.

1.7.2 Yabancı Sermaye Hareketlerinin Dönemsellikleri

Yabancı sermaye hareketleri 1800'lü yıllarda doğal ve tarımsal kaynaklarla başlamıştır. Bu ilk yıllardan günümüze kadar teknoloji ve ulaşım imkânlarının getirdiği kolaylıklar ile hemen hemen her alanda uluslararası sermaye hareketlerini görmekteyiz. Nerede ise iki aşırı aşan bu hareketlilik zaman içerisinde çeşitli dalgalanmalar göstermiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları 1800-1890 yılları arasında özellikle dönemin önemli ürünleri olan yün, petrol, mineral, kauçuk, meyve gibi doğal ve tarımsal kaynaklar üzerinde yoğunlaşmıştır. 1891-1940 yılları arasında kimyasal maddeler, ilaç, yiyecek ve motorlu taşıtlar üzerinde 1941- 1945 yılları arasında ulaştırma ve savunma sanayinde, 1946-1960 yılları arasında ise finansal hizmetler, haberleşme, makine, otelcilik ve mühendislik sektörlerinde ağırlıklı olarak doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin etki ettiğini görebiliriz. 1960'lı ve 1970'li yıllarda elektronik eşya, araştırma, turizm, eğitim, gıda, vb. sektörler revaçtadır. 1985'den sonra turizm, bilgi işlem, otomotiv, telekomünikasyon ve nükleer maddeler yabancı sermayeye hareketlerinde büyük pay almaya başlamış ve halen günümüzde büyük yatırımların bu alanlara yapıldığı gözlemlenmektedir (Bayraktar, 2003:7).

Grafik 2: Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketleri, 1970-2010

Kaynak: UNCTAD Statistics

Yukarıdaki tabloda Yabancı sermaye yatırımlarının Dünya genelinde etkin hale gelmeye başladığı 1970'lerden günümüze kadar olan seyir gösterilmiştir. Nerede ise 90'lı yıllara kadar dünya genelinde değişimin büyük oranda göze çarpmadığı bu yatırımlar 2000'lerden sonra ise büyük bir farkla artmıştır.

Bu dalgalanmaları izleyebileceğimiz bir diğer tablo ise şirketlerin diğer şirketler tarafından satın alınmasıdır. Özellikle son yıllarda gittikçe yaygınlaşan bu evlilikler küçük işletmelerin büyükler tarafından yatırım amacı olarak görülmesi, karlı yeni sektörlere yatırım yapmak için altyapısı hazır şirketlerin daha cazip hale gelmesi ile alakalıdır.

Tablo 6: Üç Milyon Dolar Üzeri Şirket Birleşmeleri, 2010

(Milyon \$)	Satın Alınan Şirket	Satın Alınan Şirketin Sektörü	Ev Sahibi Ülke	Satın Alan Şirket	Satın Alan Şirket Ülkesi
Birinci Çeyrek					
7 603	Solvay Pharmaceuticals SA	Pharmaceutical preparations	Belçika	Abbott Laboratories	ABD
5 195	UnityMedia Gm bH	Cable and other pay television services	Almanya	Liberty Media Corp	ABD
4 469	Egyptian Co for Mobile Services	Radiotelephone communications	Mısır	France Telecom SA	Fransa
4 000	LibertyGlobal Inc- Subsidiaries	Cable and other pay television services	ABD	KDDI Corp	Japonya
3 700	Kraft Foods Inc-North American Pizza Business	Frozen specialties, nec	ABD	Nestle SA	İsviçre
3 363	Springer Science+Business Media Deutschland GmbH	Books: publishing, or publishing & printing	Almanya	Group of Investors	Almanya
İkinci Çeyrek					
18 769	Cadbury PLC	Candy and other confectionery products	İngiltere	Kraft Foods Inc	United States
10 700	Zain Africa BV	Radiotelephone communications	Nijerya	Bharti Artel Ltd	Hindistan
8 496	T-Mobile(UK)Ltd	Radiotelephone communications	İngiltere	France Telecom SA	Fransa
7 325	Fomento Economico Mexicano SAB de CV-Beer Operations	Malt beverages	Meksika	Group of Investors	Hollanda
5 516	ZAO Kyivstar GSM	Radiotelephone communications	Ukrayna	Vimpelkom	Rusya
Üçüncü Çeyrek					
9 743	Brasilcel NV	Radiotelephone communications	Brezilya	Telefonica SA	İspanya
9 018	Lihir Gold Ltd	Gold ores	Papua Yeni Gine	Newcrest Mining Ltd	Avusturya

(Milyon \$)	Satın Alınan Şirket	Satın Alınan Şirketin Sektörü	Ev Sahibi Ülke	Satın Alan Şirket	Satın Alan Şirket Ülkesi
6 127	Millipore Corp	Laboratory analytical instruments	ABD	Merck KGaA	Almanya
5 959	Sybase Inc	Prepackaged Software	ABD	SAP AG	Almanya
4 931	Ratiopharm International GmbH	Pharmaceutical preparations	Almanya	Teva Pharm Inds Ltd	İsrail
Dördüncü Çeyrek					
9 056	EDF Energy PLC-UK Power Distribution Business	Electric services	İngiltere	Group of Investors	Honkong,Çin
7 625	E.ON US LLC	Natural gas distribution	ABD	PPL Corp	ABD
7 111	Repsol YPF Brasil SA	Crude petroleum and natural gas	Brezilya	Sinopec Group	Çin
4 540	Porsche Holding GmbH	Automobiles and other motor vehicles	Avusturya	Porsche Automobil Holding SE	Almanya
4 517	Pactiv Corp	Plastics foam products	ABD	Rank Group Ltd	Yeni Zelanda

Kaynak: UNCAD, Global Investment Trends Monitor, 2011

Tabloyu incelediğimizde don bir dönem içerisinde özellikle haberleşme, iletişim ve elektrik-elektronik alanında birleşmelerin en yüksek meblağlı birleşmeler olduğu görülecektir. Bu beklenen bir durumdur zira artan iletişim hızı şirketleri bu noktaya yatırım yapmaya itmektir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yer alan bu şirketler çok uluslu şirketlerce satın alınarak veya ortaklık kurularak yabancı sermayeye devredilmektedir. Bu kanal ile dünya sermayesi ciddi oranlarda yer değiştirmekte ve yatırımlar sektörden sektöre kaymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM EKONOMİK BÜYÜME

Bu bölümde ilk bölümde anlatılan yabancı sermaye yatırımlarına ek olarak ekonomik büyüme kavramı incelenecek kavramsal ve metodolojik olarak ifade edilecektir. Büyümenin türleri ve iktisat biliminin önemli bir konusu olan büyümenin nedenleri ve yabancı yatırımlar ile ilişkisi dünyadaki örnekleri ile gösterilmeye çalışılacaktır.

2. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme iktisat politikasının en önemli amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyüme amacını gerçekleştirmek için maliye politikalarını etkin bir biçimde kullanmaktadır. (Çolak,1996:551). Ekonomik Büyüme kavramı genel olarak, bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetlerin miktarındaki artış olarak kabul edilmektedir (Yıldırım,1996:665). Yine farklı bir biçimde büyüme, reel GDP'nin zaman içerisinde sürekli artması anlamına gelir ve bir ülkede yaşayan insanların yaşam standartlarını sürekli arttırmanın tek yoludur. (Ünsal,2005:14)

2.1 Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Büyüme ülkelerin zenginliğini ifade ettiğinden iktisatçılar açısından kaynaklarını araştırmak günümüzde bile çok önemli bir konu hatta en önemli konu olmuştur. (Hatiboğlu,2000)

Büyümenin kaynakları üzerine ilk çalışma R.Solow tarafından 1956 yılında bir yayımlanan bir makale iktisat yazınına girmiştir. Solow bu çalışması ile büyümenin kaynaklarını ABD için irdelemiş ve büyümenin nasıl açıklanacağını araştırmıştır. (Solow:1956)

Yapılan çeşitli çalışmalardaki ortak noktalar birleştirilecek olursa büyümenin kaynakları olarak şunlar sıralanabilir. (Hatiboğlu,2000)

- Kapital Birikimi
- Çalışan Kişilerin Artışı (Nüfus Artışı Olarak Düşünülebilir)
- Doğal kaynakların Artışı
- Teknik Bilgi

2.2 Büyüme Teorileri

İktisat teorilerinin geliştirilmesi ile beraber birçok büyüme teorisi de iktisat yazınında yerini alarak literatüre eklenmiştir. Bu çalışmaları kimisi bir öncekinin eksikliklerini tamamlarken kimisi de başlı başına yeni bir teori olarak ortaya atılmıştır.

2.2.1 Merkantilizm

Merkantilizm özellikle Avrupa'da etkisini gösteren 1500-1800 yılları arasında etkili olmuştur. Merkantilist düşüncenin savunucularının ortak görüşleri devletçilik, ulusal ekonomide korumacılık ve sanayicilik üzerinde toplanmaktadır. (Hançerlioğlu:1997). Bu iktisadi düşünce okuluna göre temel amaç ülkelerdeki değerli maden stoklarını arttırmaktı. (Rider,1995). Merkantilistler, Orta Çağ düşüncesini reddedip onun yerine daha akılcı ilkeler benimsemişlerdir. Bu bakış açıları yüzünden daha sonraki dönemde ortaya çıkacak ve gerçek politik ekonominin kurucusu sayılan Fizyokratların öncüleri olarak kabul edilirler (Güngör).

Merkantilist görüşe göre ekonomik büyüme ülkenin sahip olduğu değerli maden stoku yani altın ya da gümüş ile belirlenirdi. Bu cihetle bu dönem içerisinde önerilen tüm politikaların yegâne amacı ülke ekonomisinin sahip olduğu bu değerli maden stokunu arttırmaktı. Ne kadar çok maden stoku biriktirebilir ise bir devlet o kadar güçlü kabul ediliyordu. Bu durum bir yandan sanayileşmeyi teşvik ederken bir yandan ise maden stokunu korumak için bir korumacılığı ve yeni madenleri elde etmek içinde sömürgeciliği destekliyordu (Berber, 2006:53).

2.2.2 Fizyokrazi

Merkantilizme tepki olarak ortaya çıkan Fizyokrazi serbest rekabet mekanizmasından çok doğal düzen anlayışı içerisinde iktisadi doktrinin ilk liberalleri olarak kabul edilmektedirler. (Berber,2006:55). Okulun bilinen en önemli ismi Quesnay'dir. Ona göre toprak servetin asıl kaynağı idi. Bu sebeple ortaya atılan tek vergi teorisi uyarınca net hasıla sağlayan tek sektör tarım olduğu için sadece tarım sektörü vergilendirilmeli idi.

2.2.3 Klasik Büyüme Teorisi

İktisadi okulların tarihi ile büyüme teorilerinin tarihleri birbirini izlemektedir. Zira her iktisadi okulun kendine ait bir büyüme teorisi vardır. İktisadi okulların başlangıcı kabul edilen klasik okul bu sebeple büyüme teorilerinin de başlangıcı olacaktır. Klasik büyüme modeli olarak adlandırılacak olan bu büyüme modelinin temelleri de yine klasik iktisadi okulun kurucuları ve önemli isimleri olan A. Smith, D.Ricardo, R.Malthus, J.S.Mill, J.B.Say tarafından atılmıştır (Ay, 2007:6)

Smith'e göre ekonomik büyümenin temel belirleyicileri iş bölümü ve sermayedir ve iş bölümü aşağıdaki 3 nedenden dolayı büyümeyi etkilemekte yani üretim miktarında artışa neden olmaktadır (Taban, 2008: 23);

- Her işçinin tek iş üzerinde yoğunlaşması o işçinin yeteneğini artırır,
- İşçinin bir işten diğer bir işe geçmesi sırasında oluşacak zaman kaybından tasarruf edilir,
- İşçiler işgücünün verimliliğini artıran makineler ve aletleri geliştirip, bunları işe uygularlar.

Adam Smith ile başlayan klasik iktisadi öğretisi ve devamındaki büyüme teorisi diğer klasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi David Ricardo tarafından ortaya konmuştur.

Ricardo 'ya göre bir üretim için gereken işleri yapacak emek faktörü yanında önceden üretilmiş bazı araç - gereç ve bina gibi duran sermaye ile birlikte dönen sermayenin de yer alması gerekir. Buna göre klasik büyüme yaklaşımında üretim, sermaye ve emek faktörlerinin bir fonksiyonu olmakta, kullanılan bu faktörler artış gösterdikçe üretim de artış göstermektedir (Savaş, 1999: 315 - 316).

2.2.4 Post Keynesyen Büyüme Teorisi

Temel olarak Post Keynesyen büyüme teorileri nispi fiyat değişikliklerini büyüme ve gelir dağılımının temel belirleyicileri olarak inceleyen neo-klasik iktisatçıların tersine yatırımların büyüme ve gelir dağılımlarını etkilediğini savunmuşlardır (Bilgili,2009:230). Bu alanda bilinen en önemli çalışmalar Harrod ve Domar'ın aynı yıllarda yaptığı analizlerdir. İki iktisatçı da 1929 yılında yaşanan büyük ekonomik buhrana çözüm üretebilmek amacıyla ortaya atılmış kısa dönemli Keynezyen modeli, uzun döneme taşımayı ve bu teoriyi genişletmeyi amaç edinmişlerdir. Harrod ve Domar'ın farklı zamanlarda ancak aynı konu üzerinde ortaya koyduğu çalışmalar, temellerinin Keynesyen kısa dönem makroekonomi üzerine inşa edilmesi bakımından ortaya konulan ve ayrıntılar düzeyinde farklılık içermesinden dolayı bu model Harrod - Domar büyüme modeli olarak adlandırılmıştır (Taban, 2010: 23).

2.2.4.1 Harrod Büyüme Teorisi

Çağdaş büyüme teorileri Sir Henry Roy Forbes Harrod tarafından 1939 yılında "An Essay In Dynamic Theory" adıyla yayımladığı makalesi ile başlamıştır. Bu makale ile Harrod eksik istihdam düzeyinden tam istihdam gelir düzeyine geçişin koşullarını incelemiştir (Berber, 2006: 101).

2.2.4.2 Domar Büyüme Teorisi

Evsey Domar ise 1947 yılında yayınladığı "*Expansion and Employment*" (*Genişleme ve İstihdam*) isimli makalesinde; tam istihdam gelir seviyesine ulaşmış bir ülke ekonomisinde, bu dengeyi bozmadan sürekli bir büyümenin olası şartlarını araştırmıştır (Berber, 2006: 101-102).

Gerek Harrod gerekse Domar'ın analizlerinin temel amacı, dengeli büyümenin temel koşullarını ortaya çıkarmak olmuştur. Büyüme süreci iktisat yazınında ilk defa bu model yardımıyla sistematik bir biçimde incelenmiştir. Model esas olarak Keynes'in gelir oluşumu teorisinin, dinamik bir hale getirilmiş seklidir. Keynes, yatırımların kapasite artırıcı etkisini analizlerinde dikkate almamıştır. Buna karşın Harrod - Domar büyüme modeli, yatırımların gelir ve talep etkisi ile birlikte kapasite yaratıcı etkisini de analize dahil etmek sureti ile ekonominin dengeli büyümesi için gerekli olan şartları ortaya koymuştur (Ay, 2007: 10).

2.2.5 Neo-Klasik Büyüme Teorisi

Dünya ekonomisinde gerçekten büyük bir öneme sahip II. Dünya Savaşının ardından büyüme analizleri üzerine yapılan çalışmaları iki grup altında toplayabiliriz. İlk grup 1950 'lerin sonlarında ikinci grup çalışmalar ise 1980 ve 90 'lı yıllarda yapılan çalışmalardır. 1950 'li yıllarda yapılan bu ilk grup çalışmalar literatüre Neo-Klasik büyüme teoriler ikinci grupta yapılan çalışmalar ise İçsel Büyüme Teorileri olarak geçmiştir (Berber,2006:141).

Literatüre Robert Solow tarafından yazılan "A Contribution to the Theory of Economic Growth" (Ekonomik büyüme teorilerine bir katkı) adlı makale ile giren çalışma 1987 yılında yazara Nobel Ödülünü getirmiştir.

Solow'un büyüme modeli tasarruf, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri analiz etmektedir. Bunu yanı sıra bir diğer önemli özelliği daha önceleri dışsal olarak kabul edilen nüfus artışı ve teknolojik gelişmeyi de büyüme ile ilişkilendirmesidir. (Berber, 2006:141). Kısaca Solow modeli; ekonominin en önemli sorunlarında biri olan çıktı miktarının, bu gün için tasarruf edilecek olan miktarının ve gelecek için ise ne kadarının tasarruf edilmesi gerektiğinin incelendiği bir çalışmadır. (Parasız, 1997:82)

2.2.6 Solow Büyüme Teorisi

Solow modeli Neoklasik önermeleri temel alarak aşağıdaki varsayımlar üzerine inşa edilmiştir. (Berber, 2006: 142 – 143);

- Modelde homojen tek bir malın üretildiği ve tüketildiği bir ekonomi dikkate alınmaktadır.
- Ekonominin dışa kapalı olduğu kısaca dış ticaretin olmadığı varsayılmaktadır.
- Teknolojik değişimler tamamen dışsaldır. Yani teknolojik gelişmeler, firma davranışlarından etkilenmemektedir.
- Ekonominin teknik olanaklarının ifade edildiği üretim fonksiyonu ölçeğe göre sabit getiri özelliğini taşımaktadır.
- Modelde emek ve sermaye faktörleri için azalan verimler yasası geçerlidir.
- Piyasada tam rekabet ve tam istihdam koşulları geçerlidir.
- Üretim faktörlerinin üretim sürecinde birbirinin yerine ikamesi mümkündür. Bu noktada da Emek ve Sermayenin ikame edilemediği Harrod-Domar modelinden ayrılmaktadır.
- Faktör piyasaları da kusursuz bir şekilde işlemektedir. Emek ücretini, sermaye de faizini verimliliğine göre almaktadır.
- Yakınlaşma hipotezinin geçerli olduğu kabul edilmektedir. Yani, aynı tasarruf oranı, nüfus artış hızı, aşınma - eskime oranı ve teknolojik gelişme hızına sahip olan az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere oranla daha hızlı bir büyüme oranına sahip olacağı ve uzun dönemde gelişmiş ülkelerle aralarındaki refah farkının giderek kapanacağı kabul edilmektedir.
- Modelde tasarruf yapanlarla yatırım yapanların aynı kişiler olduğu kabul edilmektedir. Yine Harrod-Domar Büyüme Modelinde bu iki grup birbirinden farklı kabul edilmekte ve bu noktada iki teori ayrılmaktadır.

2.2.7 İçsel Büyüme Teorisi

Neo-Klasik büyüme teorileri ile birlikte; Harrod-Domar'ın bıçak sırtı dengesizliği ve devlet müdahalesinin ekonomik istikrar şartı olma olgusu bir kenara bırakılmıştır. Temel üretim faktörlerindeki artış ile emek ve sermayedeki artışın yanı sıra teknolojik gelişmeler marifeti ile açıklanması büyüme sürecinin algılanması ve anlaşılması ve hatta ekonomik sistem dışındaki nedenler ile de ekonomik büyümenin yaşanabilmesi tartışılır bir hale gelmiştir. (Berber, 2006:169)

Bir süre sonra Solow 'un öngördüğü sistemin dışındaki değişkenler ile büyüme olgusunun incelenmesi, yerini ekonomik büyümeyi etkileye tüm diğer faktörlerin ekonominin kendi içinde yer aldığını öne süren yaklaşımlara bırakmıştır. Literatürde bu yaklaşımlara içsel büyüme modelleri adı verilmiştir (Berber, 2009:170).

Solow modelindeki bu eksikliklerden yola çıkan iktisatçılar büyümenin nedenleri ve büyümeyi etkileyen temel politikaların neler olduğunun incelemeye başlamışlardır. 1980 sonlarına doğru Paul Romer ve Robert Lucas tarafından geliştirilen bu içsel büyüme teorileri alternatif bir yaklaşım sunmaktadır (Ünsal, 2005:594). Romer içsel büyüme de bilgi birikimini esas alarak, kişi başına sermayeyi değil onun yerine toplam sermaye stokunu dikkate almaktadır (Parasız,1997:130).

Bu yeni model Neo-Klasik büyüme yaklaşımlarının eksikliklerinden yola çıktığından birçok farklılık içermektedir. Bu farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz (Berber, 2006:173-174).

- Neo-klasiklerin iktisatçıların aksine, ekonomik büyümenin iktisat içi unsurların ürünü olduğu, sistemi dışarıdan etkileyen güçlerin bir sonucu olmadığı savunulmaktadır.
- Teknolojik gelişme, ekonomik sistemin içerisinde oluşmakta ve ekonomik kararlardan etkilenmektedir.
- Azalan verimlere dayalı neo-klasik üretim fonksiyonu yerine, artan verimlere dayalı üretim fonksiyonu kullanılmaktadır.
- İçsel büyüme teorileri çerçevesinde tam yakınsama hipotezi reddedilmekte olup, gelişmekte olan ülkeler gerekli önlemleri almadığı takdirde gelişmiş ülkeler ile aralarındaki gelir farkının daha da artacağı savunulmaktadır.
- Neo-klasiklerin aksine eğitim düzeyi, kamu politikaları, dış ticaret, vergi, gelir dağılımı, bölgesel faktörler, kültürel yapı, dinsel faktörler, enflasyon, yatırım oranı gibi faktörlerin uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde etkileri söz konusudur.

- İçsel büyüme teorilerinde optimal büyüme oranına ulaşılabilmesi için devlet müdahaleleri zorunlu bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRK CUMHURİYETLERİ

Bu bölümde bağımsızlıklarının ardından geçiş ekonomileri olarak adlandırılan geçiş ekonomilerinden Türk Cumhuriyetleri seçilerek bu ülkelerin genel ekonomik yapıları izah edilecektir. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ‘dan oluşan bu ülkeler ve bu ülkelerin Sovyet rejimi altında geçirdiği 75 yılın ardından bağımsızlıklarını kazanmaları ile planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş süreçleri gösterilecektir.

3. Türk Cumhuriyetleri

Ruslar ile Orta Asya coğrafyasında yerleşik Türkler arasındaki ilişkilerin tarihi 1500’lü yıllara kadar uzanmaktadır. 15. Yüzyılın sonlarına doğru altın Orda Türk Devletinin yıkılması ile Ruslar Kazan ‘ı 1552 yılında ve Astrahan ‘ı ise 1556 yılında işgal etmek sureti ile 1990 ‘lı yıllara kadar sürecek olan Orta Asya egemenliklerini başlatmış oldular (Saray, 1982).

Orta Asya 19 yüzyıl boyunca dönemin hâkim güçleri olan İngiltere ve Çarlık Rusya’sının önem verdikleri ve üzerinde politikalar ürettikleri bir coğrafya olmuştur. Çarlık rejiminin ekim devrimi ile sosyalist idareye devrolması ile 1928 ‘e kadar bütün Orta Asya bu rejimin altında birleşmişlerdir (Pomfret, 1997). 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik İhtilali aslında Orta Asya da yaşayan Türk halkı için yeni bir umut olmuş bu ihtilal ile ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören Türk haklı Ruslar ile eşit seviyede değerli kabul edilebileceklerini düşünmüşlerdir (Nezihoğlu 1999).

Bu rejim altında iken bir sömürge kaynağı olarak görülmüş ve ekonomik sistem içerisinde o şekilde bir konuma sahip olmuşlardır. (Öztürk,1998:274). Bu konuda çarpıcı bir örnek vermek gerekir ise 1950 – 1955 yılları arasında sosyalist rejimde yatırımlar için ayrılar sermayenin %95 ‘i merkez tarafından idare edilmesine rağmen sadece geri kalan %5 ‘lik kısım birlik cumhuriyetlerine dağıtılmış durumdadır (Rumer 1989:4). Yine bu ülkelerde yatırımlar yapılırken yatırım

yapıldığı ülke ekonomisinin sahip olmadığı hammaddelere dayalı ürünler seçilmiştir. Bunun ile ülkelerin birbirine olan bağımlılıklarının artırılması ve hammadde üreten fakat bu hammaddeleri işleme kabiliyetine haiz olamayan ekonomiler haline getirilmişlerdir (Öztürk,1998:275).

Grafik 3: Orta Asya Haritası

Kaynak: <http://www.jozan.net/maps/maps.htm>

Özellikle tarımsal üretime dayalı bir yapıya sahip olan Türk cumhuriyetlerinde tek tip tarım ürünlerinin üretilmesine gidilmiş bunu yaparken ülkenin ihtiyaçları ve temel gıda maddeleri değil Birliğin politikaları dikkate alınmıştır (Zaim, 1996:20-25). Burada tarımsal olan bir yapı üzerinden SSCB sanayisinin finanse edilebilmesinin ön koşulu olarak tarımdan sanayiye doğru bir kaynak aktarımı olması gerekir ancak bu kaynak aktarımında dikkat edilmesi gereken tarımsal ürün miktarında bir azalışın olmamasıdır (Ölmezoğulları, 1999:188). Bu finansman ve üretimin devamlılığı SSCB içerisindeki diğer devletlerden karşılanıyordu.

Sanayi üretimine bakacak olursak; Birliğin sanayi üretimi yönündeki politikaları yine Türk Cumhuriyetlerinin bulunduğu batı bölgesinde oldukça yetersiz olduğunuz görebiliriz. Bu çarpıcı bir örnek olarak SSCB üzerindeki toplam makine ve teçhizat üretiminin %90 'ı Avrupa üzerinde bulunan Birlik ülkelerinden finanse edilebilecek iken sadece %4,1 lik kısmın üretimi Orta Asya ve Kazakistan üzerinde gerçekleşmekteydi (Rumer, 1989:50). Bu az miktarda yapılan yatırımlarda çalışan kalifiye elemanlar da yine Rus kökenli olduğundan yetişmiş eleman noktasında merkeze bağlı kalınması sağlanmıştır. SSCB 'nin dağılmasından sonra ise bu yetişmiş elemanların ülkeleri terk etmesi bakım onarım ve yedek parça gibi konularda ciddi zararlar vererek üretimi düşürmüştür (Öztürk,1998:276).

Bu süreçler SSCB 'nin dağılmasının ardından ülkelerin birer birer bağımsızlıklarını kazanması ile son bulmuştur. Her ne kadar bağımsızlıklarını elde etseler de yıllar hatta yüz yıllar boyunca süren Rus hâkimiyetinden sonra ülkelerin birer birer piyasa ekonomisi ile tanışmaları ve iktisadi tüm faaliyetlerin tek kaynağı olan devletin yerine piyasa ekonomisinin gelmesi kolay olmamıştır.

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan bu ülkelerle "Geçiş ekonomileri" adı verildi ve literatürde bu şekilde takip edilmeye başlandılar. Geçiş kelimesi temelde planlı ekonomik yapıya sahip ülkelerin piyasa ekonomisine geçiş aşamaları temsil etmesi bakımından kullanıldı. Bu konuda genel kabul edilen tasnif IMF tarafından yapılmıştır. Bu tasnife göre geçiş ekonomileri 3 temel başlık altına alınmış ve ülkeler sınıflandırılmıştır (IMF, 2000).

1. Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği Geçiş Ekonomileri:

a) Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

- i. Arnavutluk
- ii. Bulgaristan
- iii. Hırvatistan
- iv. Çek Cumhuriyeti
- v. Makedonya
- vi. Macaristan

- vii. Romanya
- viii. Slovak Cumhuriyeti
- ix. Slovenya

b) Baltık Cumhuriyetleri

- i. Estonya
- ii. Letonya
- iii. Litvanya

c) Eski Sovyet Ülkeleri

- i. Rusya Federasyonu
- ii. Azerbaycan
- iii. Beyaz Rusya
- iv. Ermenistan
- v. Gürcistan
- vi. Kazakistan
- vii. Kırgızistan
- viii. Moldova
- ix. Özbekistan
- x. Tacikistan
- xi. Türkmenistan
- xii. Ukrayna.

2. Asya'daki Geçiş Ekonomileri

- i. Çin
- ii. Kamboçya
- iii. Laos Halk Cumhuriyeti

Tezin konusunu teşkil eden Türk cumhuriyetleri bu tasnife göre “Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği Geçiş Ekonomileri” üst grubu içindeki “Eski Sovyet Ülkeleri” başlığı altında gruplandırılmıştır.

Tablo 7: Geçiş ekonomileri Bağımsızlık Öncesi Genel Durum

Ülkeler	SGP 'ne Göre düzeltilmiş GSYİH	Tarım Sektörünün Payı	Doğal Kaynakların Sınıflandırması*	Sosyalist Rejim Yönetimindeki Süre	Geçiş Öncesi Dış Borçların GSYİH 'ya Oranı	Okullaşma Oranı
Azerbaycan	2466	22	2	75	0	0,9
Kazakistan	4133	29	2	75	0	0,96
Kırgızistan	2770	33	0	75	0	0,99
Tacikistan	1778	27	0	75	8,6	1,01
Türkmenistan	3308	29	2	75	0	Bilinmiyor
Özbekistan	2577	31	1	75	0	0,98

*0 Fakir, 1 Orta, 2 Zengin

Kaynak: Fischer ve Sahay 2000

Yukarıdaki tabloda bağımsızlık öncesi Türk Cumhuriyetleri genel durumları bir bütün halinde incelenmeye çalışılmıştır. Doğal kaynakların mevcudiyeti yönünden Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan 'ın bir üstünlüğü gözükmekte ve Tacikistan dışında diğerlerinde herhangi bir dış borç bulunmamaktadır. Buna rağmen bu ülke okullaşma oranı bakımından az da olsa diğerlerinden üstün gözükmektedir. Satın alma gücü paritesine göre düzeltilmiş GSYİH oranlarında ise Kazakistan ilk sırayı alırken Türkmenistan onu takip etmektedir. Sonuç olarak eşit şartlarda piyasa ekonomisine adapte olmaya başlayamayan bu ülkelerin ekonomik durumları; henüz başlangıç aşamasında farklılıklar taşımaktadır.

Tablo 8: Geçiş Ekonomileri Günümüz Genel Durum

Göstergeler	Azerbaycan	Kazakistan	Kırgızistan	Özbekistan	Türkmenistan
Yüzölçümü (km ²)	86.600	2.727.900	198.500	447.400	488.100
Nüfus (milyon kişi)	8,6	15,3	5,9	27	6
GSYH (milyon dolar)	51.774	149.058	4.616	38.981	20.000
Kişi başına GSYH (dolar)	7.509	10.951	970	1.529	4.362
İhracat (milyar dolar)	23.480	88.890	2.327	13.800	14.370
İthalat (milyar dolar)	7.035	30.110	3.075	9.440	4.888
Ödemeler Dengesi (milyar dolar)	15.041	3.013	-385

Kaynak: WorldBank, IMF, CIA

Bu ülkelerin piyasa ekonomisine geçerken uyguladıkları politikaların bir kısmı Sosyalist düzenin etkileri nedeni ile yeterince başarılı olamamıştır. Bu nedenleri şöyle sıralayabiliriz (Boettke ve Leeson, 1998):

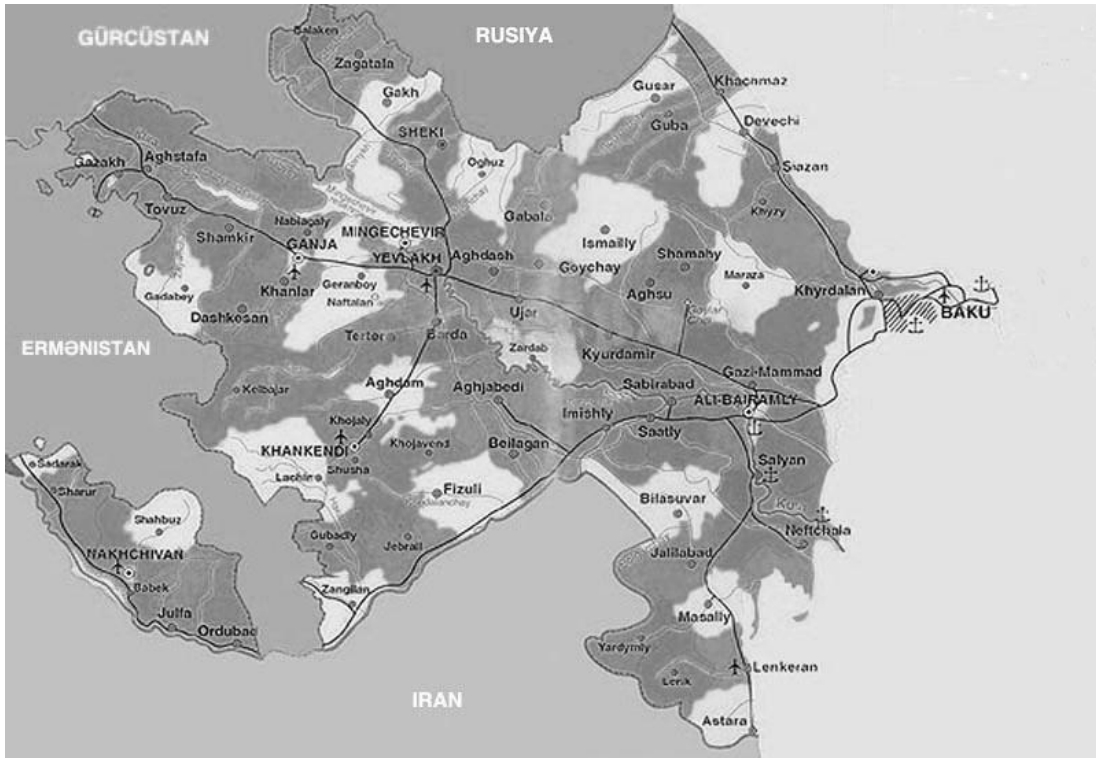
- a) Komünist partinin siyasi tekeli,
- b) Ekonomilerinin Sanayi yapısı tekel kabul edilmektedir (her sektörde devletin bir üreticiye izin vermesi)
- c) Tüketim mallarının kıtlığı ve mal ve hizmetleri kalitesizliği,
- d) Bastırılmış enflasyon, (Uzun kuyruklar ve Ruble fazlası problemi)
- e) Mali dengesizlikler (sanayi, askeri ve tüketici kesimlerinin yoğun sübvansiyonu sonucunda ortaya çıkan mali disiplinsizlik),
- f) Refah sisteminin sanayi sektörüne bağlanmış olması (istihdam teşvik sorunlarına yol açmaktadır)

Bu sorunlar ile başa çıkmaya çalışan diğer geçiş ekonomileri gibi Türk cumhuriyetleri de reformları gerçekleştirdikçe farklı yollara başvurmuşlardır. Şimdi sırası ile Bağımsızlıklarını elde eden bu Türk Cumhuriyetlerini ve bağımsızlık öncesi ve sonrası ekonomik görünümelerini ele alalım. Bu ülkeler incelenirken ekonomik büyüklükleri ya da başka bir gösterge marifeti ile değil tamamen alfabetik sıra ile değerlendirileceklerdir.

3.1 Azerbaycan

Azerbaycan Cumhuriyeti kuzeyinde Gürcistan ve Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, güneyinde İran İslam Cumhuriyeti, batısında Ermenistan ve Nahcivan Özerk Cumhuriyeti ile 11 km uzunluğunda ortak sınırı bulunan Türkiye Cumhuriyeti, doğusunda ise 825 km uzunluğundaki sınırı ile Hazar Denizi yer almaktadır. Ülkenin yüzölçümü 86.600 km² 'dir. 2007 yılı nüfus sayımlarına göre resmi nüfusu 8,6 milyon kişidir.

Grafik 4: Azerbaycan Haritası

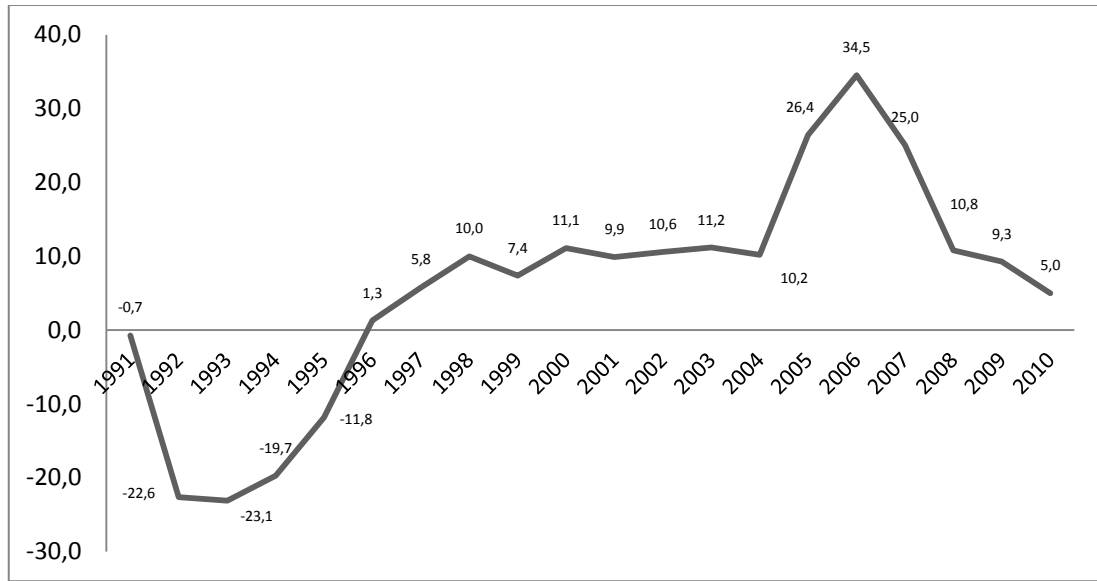
Kaynak: OSRAM

1828 yılında yapılan Türkmençayı antlaşması ile Erivan, Nahcivan, Gence Ruslara bırakılmış, Aras nehrinin güney kesimi de İran'a bırakılmıştır. İran'a bırakılan bu kesim o günkü Azerbaycan topraklarının 2/3 'üne tekabül etmektedir. Bu durum Bolşevik ihtilalinin ardından 28 Mayıs 1918 yılında Mehmet Emin Resulzade başkanlığında Demokratik Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuş ve ilk olarak Türkiye tarafından tanınmıştır. Bu geçici bir bağımsızlık olmuş zira 28 Nisan 1920 de Ruslar tekrar Azerbaycan'ı işgal ederek bu geçici bağımsızlığa son vermiştir (Aras, 2001:2-3).

Bu ilk bağımsızlığın ardından SSCB egemenliği altında geçen yılların ardından bu birliğin dağılması ile 30 Eylül 1991 yılında yeniden Azerbaycan Cumhuriyeti olarak bağımsızlığını ilan etmiş ve yeniden ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır.

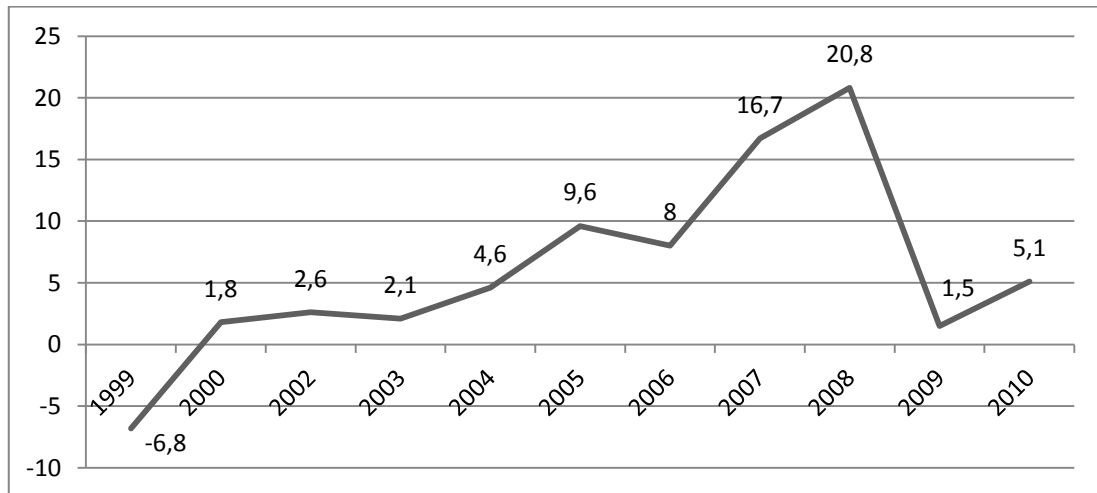
Azerbaycan'ın en önemli yer altı kaynağı şüphesiz petrol ve doğalgazdır. Çıkarılan petrolün büyük bir kısmı Hazar Denizinden çıkarılmaktadır (Aras, 2001:4). Bu sebepten Hazar Denizi sadece Azerbaycan için değil aynı zamanda bu iç denize komşu olan Rusya, Kazakistan, Türkmenistan ve İran için oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Her ne kadar bir iç deniz desek de Volga ve Don nehirlerinin kollarına bağlanan kanallar marifeti ile Karadeniz'e ve Baltık Denizi'ne bağlanmıştır (ECMT, 2006).

Ekonomisi sosyalist bir yapıdan liberal bir ekonomiye geçiş yapan Azerbaycan bağımsızlığının kazandığı 1991 yılından itibaren hatırı sayılır bir iyileşme göstermiştir. Bu durum IMF ve Dünya bankası işbirliği ile yapılan ekonominin yapılandırılması ve özelleştirme politikaları ile büyük ivme kazanmıştır. Aşağıdaki tabloda bağımsızlık sonrası büyüme rakamları gözlenebilir.

Grafik 5: Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı

Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

Yukarıdaki grafiği inceleyecek olursak IMF ve Dünya Bankasının uyguladığı programlar etkisini göstermiş ve bağımsızlık sonrası bozulan ekonomik yapı düzelmeye başlamıştır. Bu durum 1997 ve 2007 yılları arasında dengeli bir seyirde devam etmiş ABD piyasalarında başlayıp Dünya ekonomisine sirayet eden küresel finans krizi ile gerilemeye başlamıştır. 2010 yılı sonunda bu daralmanın %5 büyüme seviyelerine kadar gerilediği gözlemlenebilmektedir.

Grafik 6: Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı

Kaynak: İndex Mundi

Enflasyon oranlarını inceleyecek olursak büyüme ile paralel bir şekilde IMF ve Dünya Bankası programlarının ardından yüksel trendinin başladığı ve 2007 yılının sonunda küresel krizin de etkisi ile son yılların zirve noktasını yakaladığı görülmektedir.

Ülke ekonomisinin hızla toparlanmasında şüphesiz petrol kaynaklarının önemi büyüktür. Bu anlamda petrol Azerbaycan'ın en önemli serveti durumundadır (Aras, 2001:136). Ekonomik göstergelere bu anlamda 14 Eylül 1994 yılında AIOC (Azerbaycan Uluslararası operasyon Şirketi) ile imzalanan anlaşma ile ülkenin petrol şirketi olan SOCAR büyük bir kazanç elde etmiştir. Bu antlaşma ile bağımsızlık sonrası doğal kaynaklar ilk defa büyük yatırımlarda kullanılmaya başlanmıştır.

Antlaşmanın getirdiği faydalar arasında (AIM,1995);

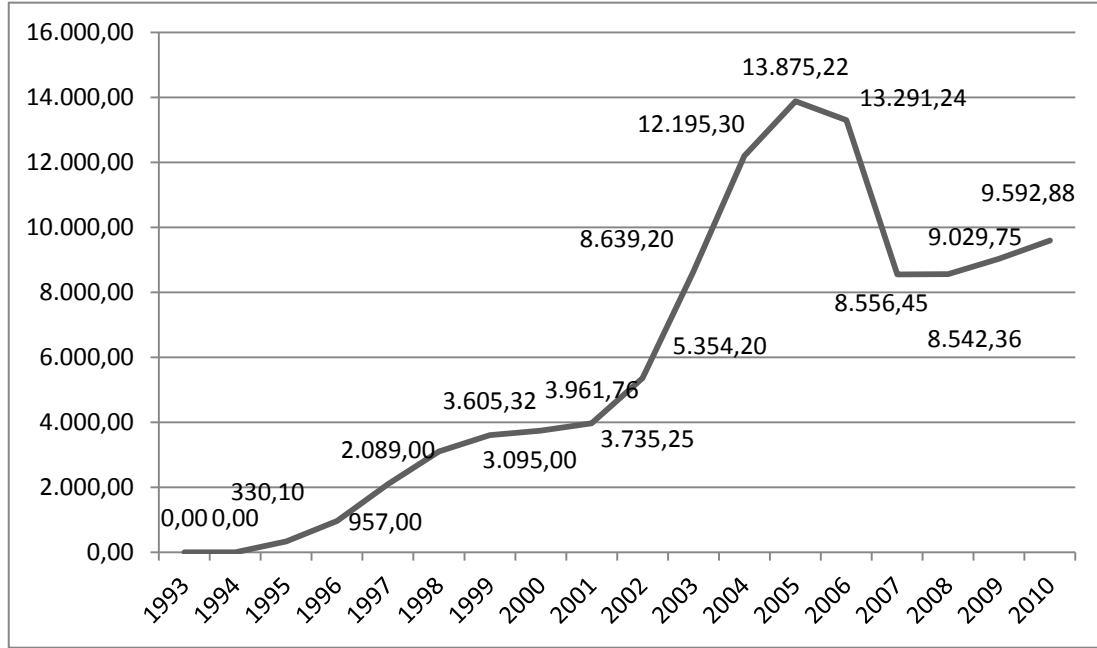
- 400 milyon dolarlık prim ödenmesi,
- SOCAR'ın nihai payları da dikkate alındığında %80 e varan bir kar oranı,
- Proje kapsamında çalışacak personelin 5 yıldan sonra %95 oranında Azerbaycan vatandaşı olması,

Şeklinde özetlenebilecek maddeler; yeni kurulan cumhuriyetin ayağa kalkmasına sebep olacak ekonomik imkânların temin edilmesini sağlamıştır. Örneğin petrol gelirleri 1998 yılında 1 milyon Amerikan Dolarından fazla olmuştur (Aras, 2001:138).

Ekonominin doğal bir kaynağa bağlanması doğal olarak bu kaynağın dünya piyasalarındaki hareketliliği ile GSMH 'da dalgalanmalar yaratmaktadır. Bu durum literatürde Hollanda Hastalığı (Dutch Disease) adı verilen bir sendroma yol açabilmektedir. Hollanda Hastalığı Modeli'ne göre, tam istihdam gelir düzeyindeki ekonomilerde yaşanan genişleme sonucunda cari fazla vermeleri ile üretimdeki sermaye ve işgücü, genişleyen doğal kaynak sektörüne kayar (Sözen, Uslu, Öngel, 2011). Bu duruma düşmemek için devlet politikalar geliştirmiş 29 Aralık 1999

yılında petrolden elde edilen gelirin orantılı dağıtılması amacı ile Petrol Fonu kurulmuştur.

Grafik 7: Azerbaycan Bağımsızlık Sonrası Doğrudan Yabancı Yatırım Oranları

Kaynak: UNCTAD

Son olarak Azerbaycan ekonomisinde bağımsızlık sonrası yabancı sermaye hareketlerini yukarıdaki grafikten inceleyebiliriz. Bağımsızlığın ilk birkaç yılında yok denecek kadar az olan yabancı sermaye yatırımları ilerleyen yıllarda piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ve hükümetin uyguladığı politikalar ile giderek artmıştır.

Uygulanan ilk reform uygulamaları; (Karaca,2003)

- Özel Mülkiyet Kanununun çıkarılması,
- Fiyat liberalizasyonuna gidilmesi,
- Katma Değer Vergisi yürürlüğe alınması,
- Yabancı Sermaye Kanunu çıkarılması,
- Merkez Bankası Kanunu yürürlüğe konulması

- Yeni para birimi olarak Manat'ın kabul edilmesi sayılabilir. Şeklinde sıralanabilir.

IMF ile 1995 yılında yapılan antlaşma ile aralanan yabancı sermaye kapısı petrol ve türevlerinin büyük desteği ile gitgide açılmıştır.

Yatırımsız geçen ilk yılların ardından hızlı reformlar devreye sokulmuştur. Özellikle 2005-2006 yıllarında zirve noktasına ulaşan bu yatırımlar daha sonra krizin etkisi ile bir miktar azalma göstermiş olsa da tekrar toparlanmış ve halen yükselme trendini korumaktadır.

3.2 Kazakistan

Kazakistan kuzey ve batısında Rusya Federasyonuna, doğuda Çin, güneyde Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan ile komşu bir ülkedir. Batısında Hazar Denizi bulunmaktadır. Yüzölçümü 2.727.900 km² olan Kazakistan 2010 yılı verilerine göre 15.301.400 kişilik nüfusa sahiptir (<http://www.kazakhstan.org.tr/>).

Grafik 8: Kazakistan Haritası

Kaynak: Başbakanlık DTM

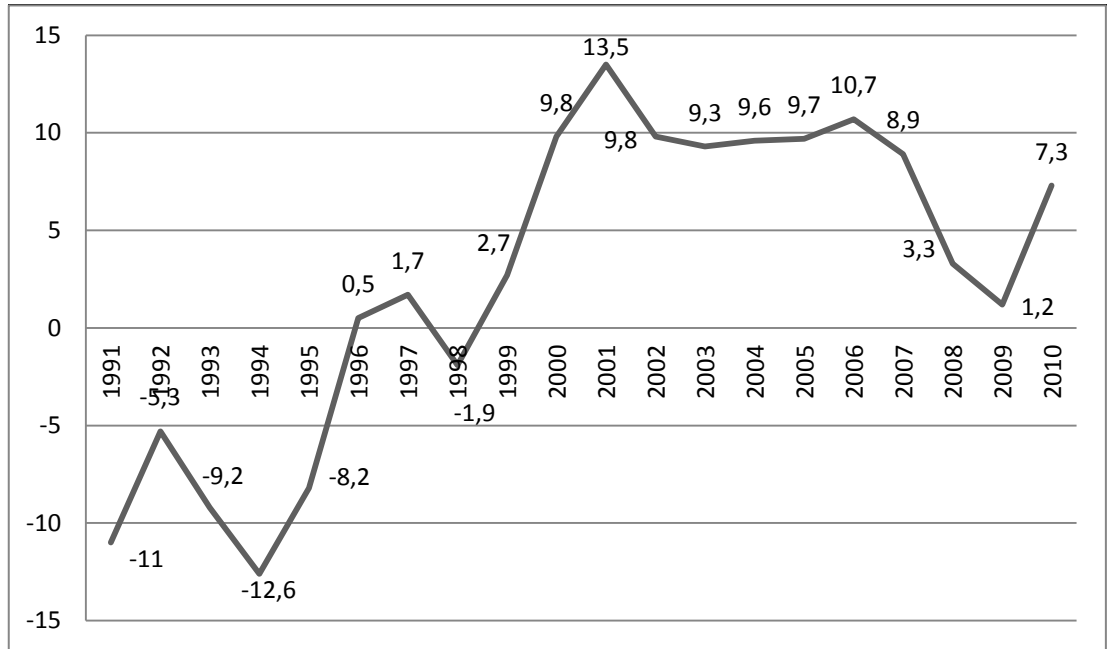
1991 yılında kazanılan bağımsızlığın ardından Kazakistan'da diğer bağımsızlıklarına kavuşan devletler gibi planlı ekonomiden serbest ekonomiye adapte olabilmek için bir dizi reform yapmıştır. Bu reformları şu şekilde sıralayabiliriz (Larson, 2003) :

- Tekelleşmenin tersine çevrilmesi, özelleştirme, borçların yeniden yapılandırılması, fiyat liberalizasyonu, gümrük reformu, vergilerin yeniden yapılandırılması,
- Menkul kıymetler ve Döviz Komisyonu kurulması,
- Serbest ticaret ve yatırımlar için çıkarılan kanunlar,
- Kamu ihaleleri için özel bir kurum kurulması,
- Son olarak da, Bankacılık Sisteminin yeni baştan yapılandırılması.

Bu reformların kararlılıkla uygulanmasının ardından ülke küresel yatırımcılar tarafından cazip bir hale gelmiştir (Dikkaya ve Bora, 2006).

Yatırımların artması ile ülke büyüme açısından olumlu bir seyir göstermiştir.

Grafik 9: Kazakistan'ın Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı

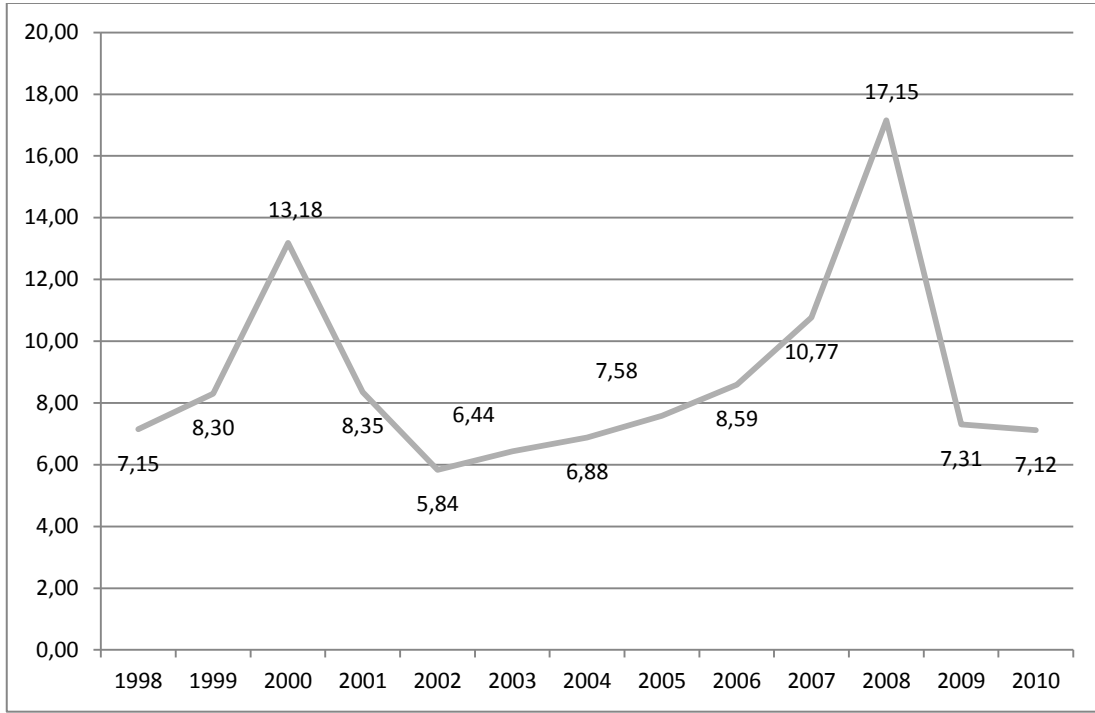

Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

Yukarıdaki grafikte bağımsızlık sonrası Kazakistan'ın büyüme rakamları görülmektedir. Diğer BDT ülkelerinde olduğu gibi bağımsızlığın hemen ardından ülke ekonomisinde bir daralma görülmektedir. Bunun temel sebebi Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından geleneksel ağır sanayi ürünlerine olan talebin bir anda daralması gösterilebilir (BTSO, 2008). Bu büyüme hızı birçok yatırımcı açısından Sovyetler Birliği'nin eski cumhuriyetlerinin içerisinde reformların da etkisi ile en başarılı ülke olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Başarılı sosyal ve ekonomik reformlar Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği için BDT ülkeleri arasında ilk olarak, bir pazar ekonomisine sahip olan Kazakistan'ın tanınmasını sağlamıştır. Moody's ve Standard & Poors gibi kredi derecelendirme kuruluşlarının yatırım notu Kazakistan'ın ülke notunu artırması ile yabancı yatırımcıların bu büyümeye katkısı sağlandı ve bu kuruluşlar tarafından en yüksek not alan BDT ülkesi oldu. (Tasmağambetov, 2005).

2007 yılının ortalarında başlayıp 2008 yılında derinleşen ABD konut piyasası krizi; küresel olarak Kazakistan'ı da etkilemiştir. Bu düşüş dışında bağımsızlık sonrası %9'ları yakalayan büyüme oranının korunduğu gözlemlenmektedir. Burada ekonomik yapının, özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında Ruble 'ye bağımlı olması; ilk başta bağımsız bir politika ve bağımsız bir ekonomik karar verme sürecinin geliştirilmesine sekte vurmuştur. Bu süreçte ise 1990 'lı yıllarda Rublede meydana gelen aşırı değer kaybı ile meydana gelen krizin faturasını; ekonomisi bağımsızlık sonrası tamamı ile Ruble 'ye bağlı olan Kazak ekonomisi öderken bu durum onlar için adeta bir yıkım olmuştur (Alkan, 2011). Nitekim Rusya'da olduğu gibi, rublenin çöküşü Kazakistan ekonomisinde çok daha fazla hissedilmiştir: 1992 yılında enflasyon yüzde 3,000 e kadar dayanmış ve sanayi üretimi yaklaşık yüzde 15 oranında düşmüştür (Pope, 1993)

Enflasyon oranı ülke ekonomisinin bir diğer temel göstergelerinden biri olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Grafik 10: Kazakistan'ın Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı

Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

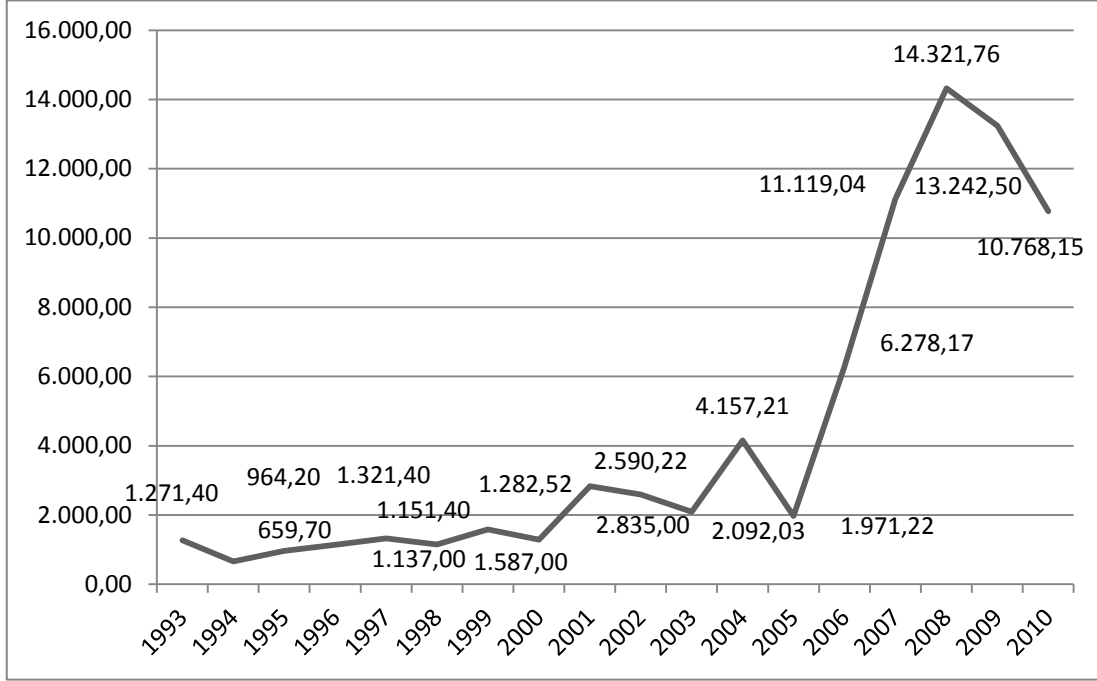
Küresel piyasalarda kriz sebebiyle emtia fiyatlarının düşük seyretmesi ve ekonomik büyümenin yetersizliği, 2008 yılının sonuna doğru tüketici fiyatları enflasyonunun gerilemesine neden olmuştur.

Kazak ekonomisinin temelini Azerbaycan'da olduğu gibi petrol oluşturmaktadır. Dış ticaretin genel yapısına bakacak olursak bu durumda; ithalat ve ihracatın büyük bir bölümünün Rusya ve diğer Bağımsız Devletler toplulukları ile yapıldığı görülecektir (Alkan, 2011). Oysa Sovyetler Birliği döneminde ekonomik perspektifin toprakların mümkün olabildiğince tarımsal alanlar için kullanılması ve bu alanlarda ağırlıklı olarak da buğday ve baklagillerin yetiştirilmesi olmuştur (Alkan 2011).

Sanayileşme yönünden Kazakistan ekonomisi bağımsızlığın ardından keşfedilen değerli yer altı kaynakları ile bu sektörler üzerinde yoğunlaşan bir ekonomik yapı kurmaya başlamıştır (Alkan, 2011).

Kazakistan ekonomisinde yabancı yatırımları bir grafik marifeti ile gösterecek olursak;

Grafik 11: Kazakistan'ın Bağımsızlık Sonrası Yabancı Sermaye Oranı

Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

Yukarıdaki grafikte görülebileceği gibi Kazakistan ekonomisi içerisinde sürekli artan bir yabancı sermaye yatırımları bulunmaktadır. Bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren bir yabancı sermaye yatırımlarının bulunmasının sebebi bağımsızlık öncesi 1991 yılında sosyalist hükümetin çıkarmış olduğu yabancı sermaye kanunu ile alakalıdır. Bu kanuna göre; tüketim malları, tarım ürünleri, elektronik ve tıbbi malzeme gibi malzemeler için ve askeri malzemeler hariç ülkeye yabancı sermaye girebilmesine izin veriyor ve vergi indirimi öngörüyordu (EON).

Bu ilk kanunun ardından 1994 yılında yabancı yatırım kanunu ve 1997 yılında ise Doğrudan Yatırımlara Devlet Desteği Kanunu 2003 yılında Yatırımlar Kanunu ilga edene kadar yürürlükte kalmıştır. (DEİK, 2004).

2003 yılında uygulamaya kona bu yeni kanunu ile Kazakistan Hükümeti;

- Kazakistan topraklarında yatırımcılar faaliyetlerine yönelik hukuki koruma garantisini,

- Gelirlerin kullanımının garantisi,
- Yatırımcılara karşı olan devlet organlarının faaliyetler üzerindeki şeffaflık ilkesi,
- Millileştirme ve tasfiyede yatırımcılara ait hakların garantisi.

Konularını düzenlemiş ve Yabancı Yatırımcının güvenle yatırım yapabileceği şartları oluşturmaya çalışmıştır (IİK). Ülkede tarımsal arazilerin yabancı yatırımcılara tarafından kiralanması mümkün olmamakla birlikte bir Kazak ortak marifeti ile en fazla 10 yıllığına tarımsal arazilerin kiralanabilmesi mümkün olmuştur.

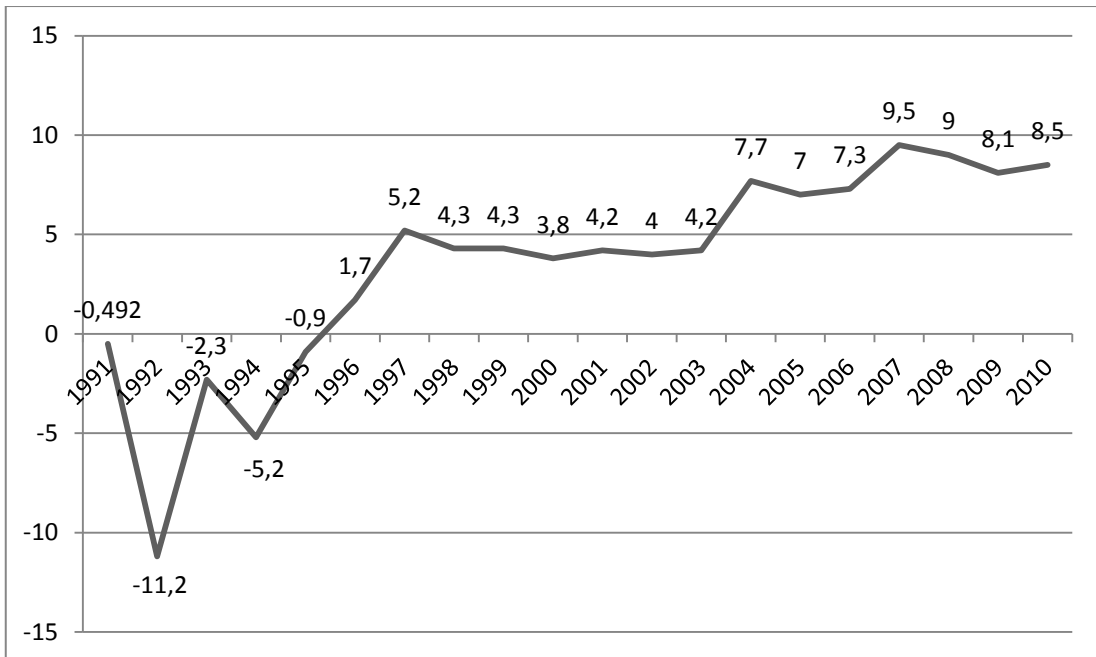
3.3 Özbekistan

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından 1 Eylül 1991 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. Yaklaşık 27.000.000 milyonluk bir nüfusa sahip olan Özbekistan'ın başkenti Taşkent şehridir. Coğrafi olarak Kuzey ve Kuzeybatısında Kazakistan, Doğusunda Kırgızistan, Güneydoğuda Tacikistan, Güneybatısında Türkmenistan, Güneyinde ise Afganistan yer almaktadır. Yüzölçümü 447.400 km² 'dir.

Başkent Taşkent aynı zamanda Orta Asya'nın en büyük şehri konumunda olup nüfusu yaklaşık 2,5 milyon kişidir. Tarihteki en önemli ticaret yollarından biri olan İpek Yolu üzerinde olan ve turizm bakımından büyük öneme sahip şehirleri Buhara, Hive ve Semerkant'tır.

Grafik 12: Özbekistan Haritası

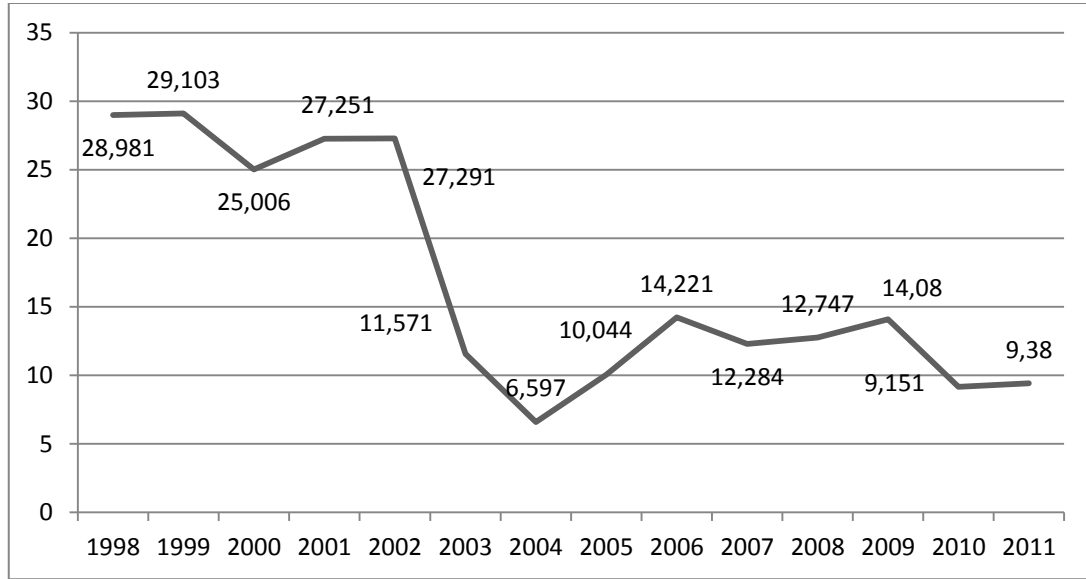
Kaynak: TİKA Özbekistan Ülke Raporu 2009

Grafik 13: Özbekistan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı

Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

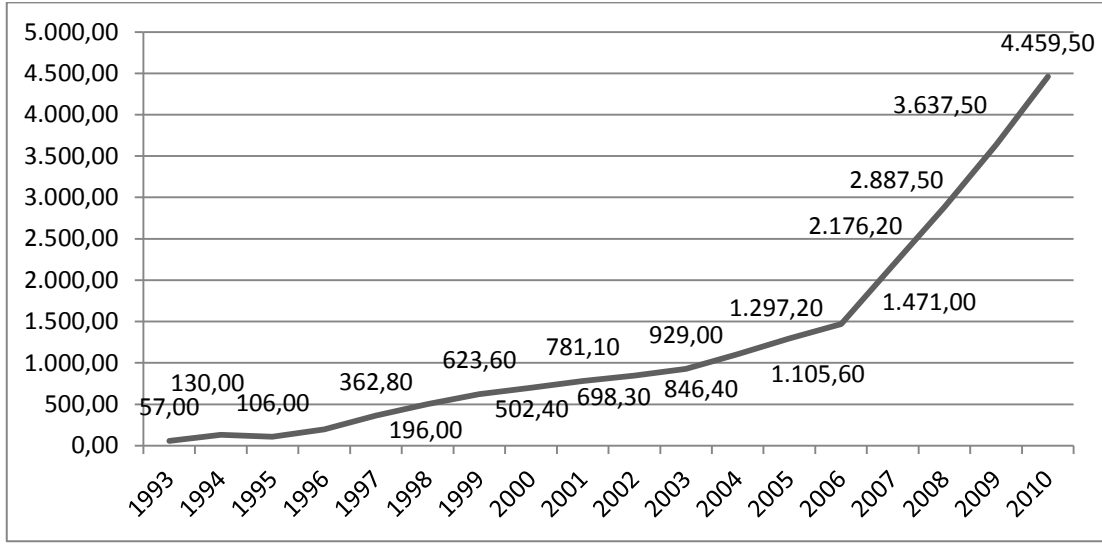
1995 ve 1996 yılları boyunca ekonomide gözlemlenen iyileşmenin nedeni olarak sıkı malî politikaların uygulanması ve yapısal reformların hızlandırılması gösterilebilir. 1996 yılı sonlarına doğru ise ekonomik reformların uygulanmasında bir takım sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu da ülkenin iki temel ihraç ürünü olan altın ve pamuğun dünya piyasalarındaki fiyatlarının düşmesi ile tahıl ve pamuk hasadındaki verim düşüşünün fazla olması sebebiyle cari fiyatlar üzerine oluşan baskıya Özbek Hükümetinin vermiş olduğu bir tepki olarak görülebilir. Bu çerçevede hükümet karar verme mekanizmasındaki yetkililer para ve malîye politikalarını gevşetmişler ve ticaret ve döviz rejiminde kısıtlamalar getirmişlerdir. 1997 yılı itibariyle 14,7 milyar dolarlık GSYİH gerçekleştirilen ülkenin 2001 yılı reel GSYİH büyümesi %4,5 olarak gerçekleşmiştir (Çalış, 2007:16).

Grafik 14: Özbekistan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı

Kaynak: Index Mundi

Yüksek enflasyonlu ilk yılların ardından 1998 yılından itibaren azalma eğilimi gösteren enflasyon 2000'li yıllardan itibaren istikrarlı bir seyir almış %10 bandı etrafında seyretmeye başlamıştır. 1996-2000 döneminde TEFE, TÜFE'ye göre iki kat daha yüksek oranda artmış ve bu durum yerel firmaların kârlılığını olumsuz yönde etkilemiştir. 2003 yılında Merkez Bankası'nın uygulamaya koyduğu sıkı para politikası sayesinde enflasyon oranı daha da düşmüştür (TIKA, 2009).

Grafik 15: Özbekistan Bağımsızlık Sonrası Yabancı Sermaye Oranı

Kaynak: UNCTAD

Diğer geçiş ekonomileri ülkelerinde olduğu gibi Özbekistan’da bağımsızlığın ardından, yetersiz yatırımlar ve özel sektörün gelişmemiş olması nedeni ile, reformları yabancı sermayeyi ülkelere çekme amacıyla hızla uygulamaya koymuştur. Her ne kadar uyguladıkları bu reformlar yabancı sermayeyi teşvik etme saiki ile yapılmış olsalar da bu konuda Türk Cumhuriyetleri içerisindeki en düşük paya sahip ülke konumunda kalmışlardır (Çalış, 2007).

1998 yılında “Yabancı Yatırımlar Kanunu” yürürlüğe alınarak ülkeye daha fazla yatırım çekilmesi amaçlanmıştır. Bu kanun uyarınca yabancı sermayeli şirketlere çeşitli vergi istisnaları ve birtakım sermaye malları için gümrük vergisi muafiyeti tanınmıştır. Söz konusu Kanun, 2005 yılında revize edilmiştir ve halen uygulanmaktadır.

Bu kanuna göre;

- Özbekistan Cumhuriyetinde yatırım ortamının daha fazla geliştirilmesi,
- Özelleştirme çalışmalarının hızlandırılması,
- Üretim teknolojilerinin modernize edilmesi,
- Ülkedeki üretimin yeniden yapılandırılması;

- Özbekistan genelinde işsizliğin fazla olduğu bölgelerde yeni istihdam alanlarının yaratılmasına ilişkin programın gerçekleştirilmesi için yabancı yatırımların ülke geneline yayılması,
- Yabancı yatırımcılar için güvenli hukuksal bir yapının teşkil edilmesi, Hususları yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Aşağıdaki tabloda yabancı yatırımlar ve kredilerin dağılımı gösterilmektedir. (Taşkent Büyükelçiliği, 2011).

Tablo 9 : Özbekistan Cumhuriyeti Yabancı Yatırım Oranları 2001-2010

YILLAR	TOPLAM YABANCI YATIRIMLAR		DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR		DIŞ KREDİLER		DYY'İN GSYİH ÇİNDEKİ PAYI %
	Milyar Sum	Milyon USD	Milyar Sum	Milyon USD	Milyar Sum	Milyon USD	Milyon USD
2001	349,7	827,4	31,4	74,3	318,3	753,1	0,4
2002	294,9	382,4	73,0	94,6	221,9	287,8	0,9
2003	492,1	506,8	-	-	-	-	-
2004	605,8	594,2	155,1	152,2	450,7	442,0	1,2
2005	577,0	520,0	250,8	226,1	326,2	293,9	1,6
2006	730,4	599,1	499,0	409,3	231,4	189,8	2,4
2007	1247,7	981,9	946,3	744,7	301,4	237,2	3,4
2008	2193,7	1574,8	1591,8	1142,7	601,9	432,1	4,3
2009	4058,1	2685,7	1465,5	969,9	2592,6	1715,8	3,1
2010	4437,8	2.808,7	2.744,5	1.737,2	1.693,3	1.071,7	2,2

Kaynak: Taşkent Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2011)

Yukarıdaki tablo uyarınca doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYİH içerisindeki payının giderek arttığı görülmektedir.

3.4 Türkmenistan

Türkmenistan Orta Asya'nın güneyinde yer alan, Hazar Denizi kıyısı olan bir ülkedir. Kuzeydoğusunda Özbekistan, kuzeybatısında Kazakistan, güneyinde İran ve güneydoğusunda Afganistan ile komşudur. Yüzölçümü 488,100 km² olan

Türkmenistan bu yüzölçümü ile bağımsız devletler topluluğunun en büyük dördüncü devletidir. Kara Kum çölü ülkenin %80'ini kapsamaktadır.

Türkmenistan doğal kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Özellikle doğalgaz ve petrol ülkenin sahip olduğu en önemli doğal kaynaklardır. Hazar denizine kıyısı olan bir Türk cumhuriyeti olan Türkmenistan Rusya'dan sonra eski Sovyetler Birliği ülkeleri arasındaki en büyük doğalgaz rezervlerine sahip ülke konumundadır. Bu doğalgazın satışı Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve İran'a yapılmaktadır. Bu doğalgaz rezervleri ve satışları ülkenin bağımsızlık sonrası Sovyet blokundan en az etkilenen ülke konumuna gelmesine sebep olmuştur (Konca, 2011).

Grafik 16: Türkmenistan Haritası

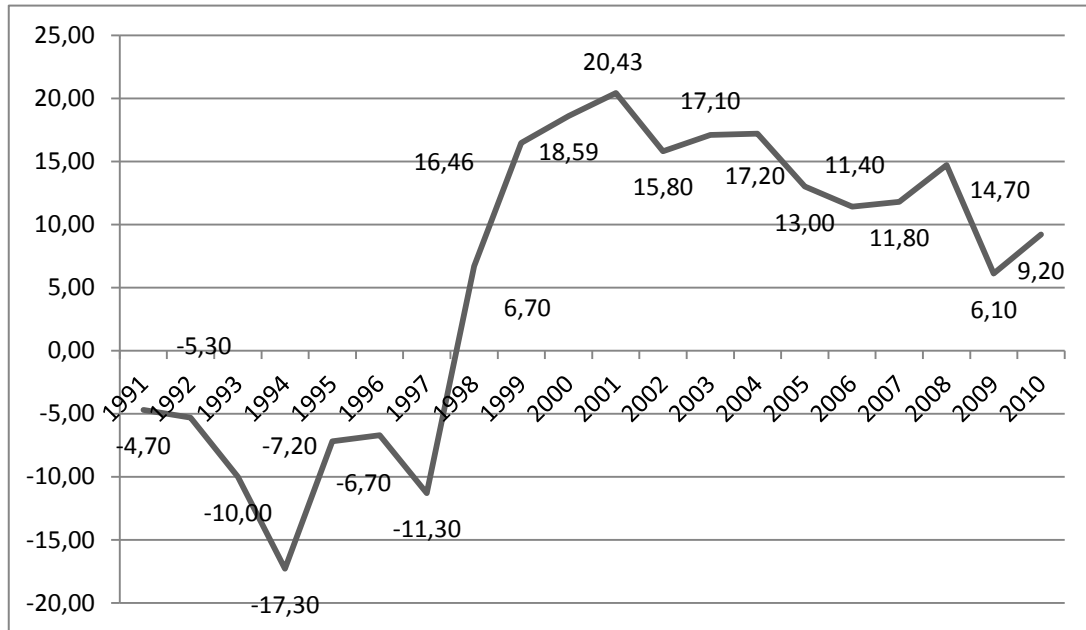

Kaynak: www.maps.com

Türkmenistan'ın nüfus yapısı hakkında kesin bir rakam bulunmamaktadır. Resmi bir nüfus sayımı olmaması rağmen nüfus verileri 4.900.000 kişi (Konca,2011) ile 6.000.000 kişi (İTO,2005) arasında bir rakam olarak tahmin edilmektedir.

Yabancı yatırımlar açısından zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarının oluşu bu sektöre yoğun bir talebin gerçekleştirileceğini düşündürmesine rağmen gerçekte Türkmenistan tarım (özellikle pamuk) üretimi yönünden bu konuda daha başarılı olmuştur. Buna sebep olarak diğer ülkelerin yatırımcılara daha cazip fırsatlar sunması ve Türkmenistan'daki altyapı yetersizliği gösterilmektedir (Konca,2011).

Grafik 17: Türkmenistan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı

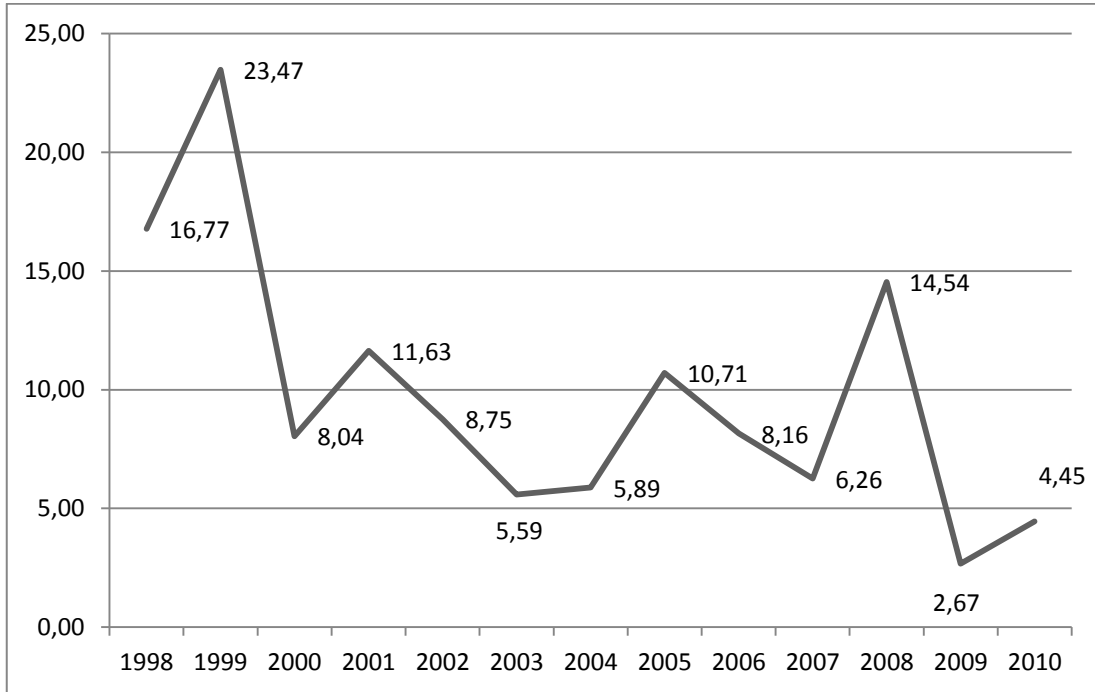
Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

Ülkenin zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına gelen yabancı yatırımlar ve bu kaynaklardan elde edilen gelirler sayesinde 1998 yılından itibaren ekonomik büyümede bir sıçrama görülmektedir. Özellikle son yıllarda meydana gelen enerji fiyatlarındaki rekor artışlara rağmen büyüme oranlarının düşük seyretmesine petrol

sektöründeki kapasite kısıtlamaları ile devlet müdahalesinin artan olumsuz etkisi gösterilmektedir (Hatipoğlu, 2008).

Türkmenistan büyümesi temelde petrol ve doğalgaz ihracatına bağlıdır. Bu sıkı ilişki yüzünden petrol ve doğalgazın dünya piyasalarındaki fiyatlarında meydana gelen hareketlilik ülke ekonomisini ve direkt olarak da büyüme hızını etkilemektedir. 1998 yılındaki ciddi büyüme artışı doğalgazın özellikle Rusya ve Ukrayna'ya yapılan ihracatın artması ile doğalgaz üretimi de artmış ve bu tablodan da görülebileceği gibi büyüme oranlarını en üst noktalara çekmiştir (DEİK, 2004) .

Grafik 18: Türkmenistan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı

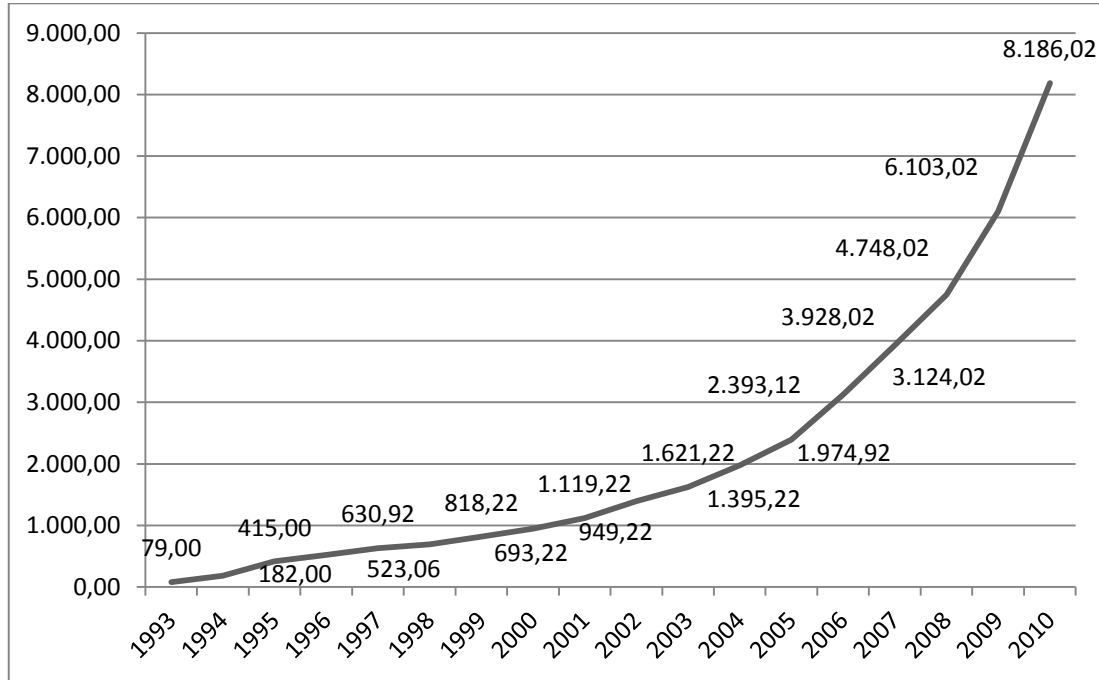
Kaynak: İndex Mundi

Türkmenistan için ekonomik anlamda en büyük değişiklikler 2008 yılında meydana gelmiştir. Bu değişim öncelikle benzin fiyatlarında yaşanmış; bu fiyatlar yaklaşık %900 artırılarak dünya seviyelerine çekilmeye çalışılmıştır. İkili kur uygulaması arasındaki farkı gidererek kurlar birbirine eşitlenince ortaya ciddi bir fiyat artışı çıkmış ve bu yukarıdaki tabloda görülebileceği gibi %15'lere varan bir

enflasyon olarak piyasalardan izlenmiştir. Bu sürecin ardından fiyatlar uyum ile düşmeye başlamış ve halen o yönde devam etmektedir (Konca, 2011:5).

Devlete ait şirketlerin ekonomi içerisinde geniş yer tutması ve devletin IMF politikalarını uygulamayı reddetmesi içe dönük bir politika stratejisi olarak yorumlanabilmektedir. Bu görüş devletin uyguladığı geniş sübvansiyonlar, kur ayarlamaları ve fiyat kontrolleri ile kendisini iyice hissettirmektedir.

Grafik 19: Türkmenistan Bağımsızlık Sonrası Yabancı Sermaye Oranı

Kaynak: UNCTAD

Türkmenistan bağımsızlığının ardından mevcut petrol ve gaz rezervleri açısından yabancı yatırıma en müsait Türk cumhuriyetlerinden biridir. Ülke ucuz işgücü ve zengin kaynaklara sahip olmasına rağmen hükümetin uyguladığı yetersiz teşvikler ve ihracat sıkıntıları yabancı yatırımcıları olması gereken düzeyin altında tutmaktadır (Çalış, 2007).

Yabancı yatırımların çekildiği bir başka önemli kalem ise tekstil sektörüdür. Bağımsızlık öncesi yüzde 3 düzeylerinde olan pamuk üretimi 2001 yılına

gelindiğinde yüzde 30 seviyelerine yükselmiş, bunu takiben tekstil üretimi ve bu alana yapılan yatırımlar hızla artmıştır. Bu yatırımlar özellikle Türkiye'den oldukça fazladır (Çalış,2007).

Yabancı yatırımcılar açısından bir diğer önemli konu ise vergi politikasıdır. Ülkede yerli yatırımcı için ortalama vergi yükü hasılanın yüzde 2 ila 3 'üne denk geliyor iken yabancı bir yatırımcı için bu oran %15 KDV ile %20 oranında Kurumlar Vergisi olarak değişmektedir. Bu durumda yatırımcılar yerli şirket kurma gayreti taşımaktadırlar (Konca, 2011).

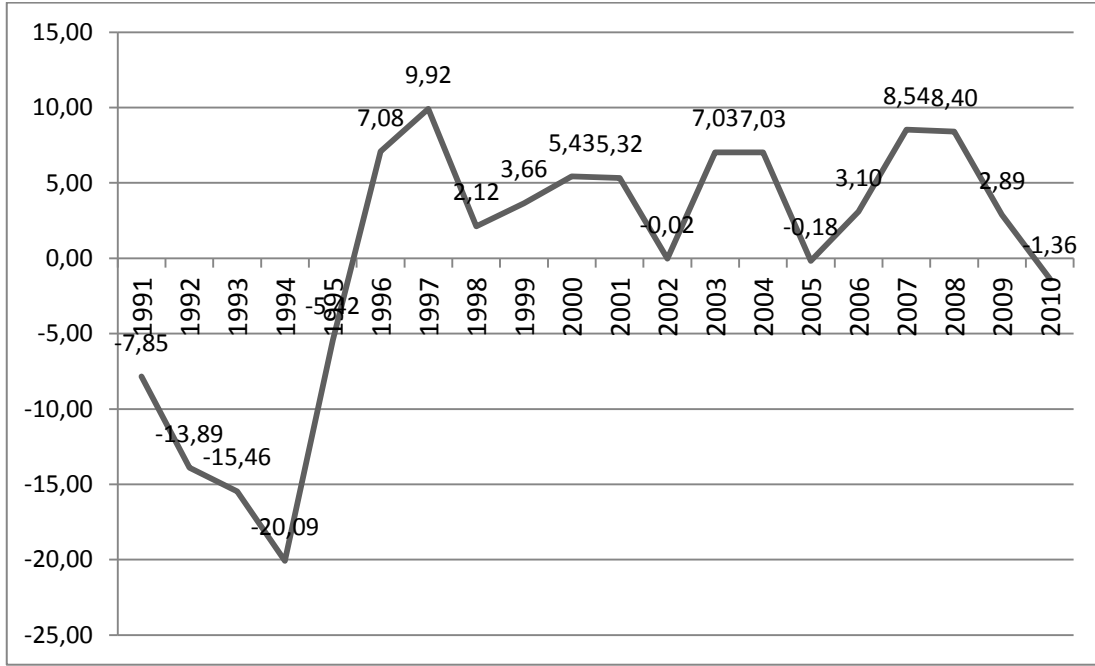
3.5 Kırgızistan

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından diğer cumhuriyetler gibi 1991 yılında bağımsızlığına kavuşan Kırgızistan Kuzeyde Kazakistan, doğu ve güneydoğuda Çin Halk Cumhuriyeti, batıda Özbekistan ve güney ve güneybatıda Tacikistan ile komşu olan ülke, dağlık bir araziye sahiptir. Kırgızistan'ın en önemli coğrafi özelliklerinden birisi 3.000 civarında gölün ülke toprakları içerisinde yer almasıdır. Bunlardan en önemlisi, aynı zamanda dünyanın ikinci büyük krater gölü olan Issık Göl'dür. Ülkenin dağlık yapısı onu Orta Asya'nın İsveç'i konumuna getirmiştir. (Escobar, 2005). Kırgızistan nüfus ve yüzölçümü baz alındığında Orta Asya ülkeleri arasında küçük, kişi başına gelir baz alındığında yine bu ülkeler arasında en fakir ve stratejik konum dikkate alındığında ise en önemli ülkesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yüce,2008:431).

Grafik 20: Kırgızistan Haritası

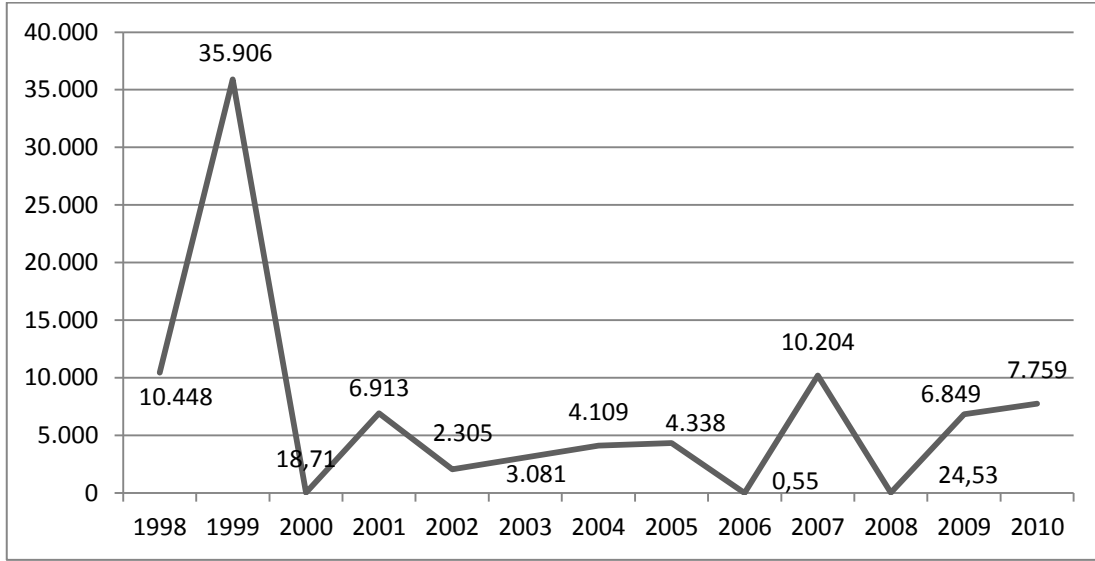
Kaynak: DEİK / Türk-Avrasya İş Konseyleri, 2005

Toplam nüfusu yaklaşık olarak 5.900.000 kişi olan Kırgızistan, Orta Asya devletleri arasında piyasa ekonomisine geçiş açısından en liberal ekonomik reformları uygulayan hükümet olmuştur. (DEİK, 2005). Yüzölçümü 198.500 km² dir. Orta Asya'nın Çin topraklarına açılan en önemli kapılarından bir olması ülkenin diğer Dünya devletleri açısından önemini artırmaktadır (Yüce, 2008:431). Kırgızistan Dünya Ticaret Örgütüne üye olan ilk BDT ülkesi olmuştur. Bu sebeple diğer üye ülkeler tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmıştır (Benli,2008:11).

Grafik 21: Kırgızistan Bağımsızlık Sonrası Büyüme Oranı

Kaynak: World Bank (<http://databank.worldbank.org>)

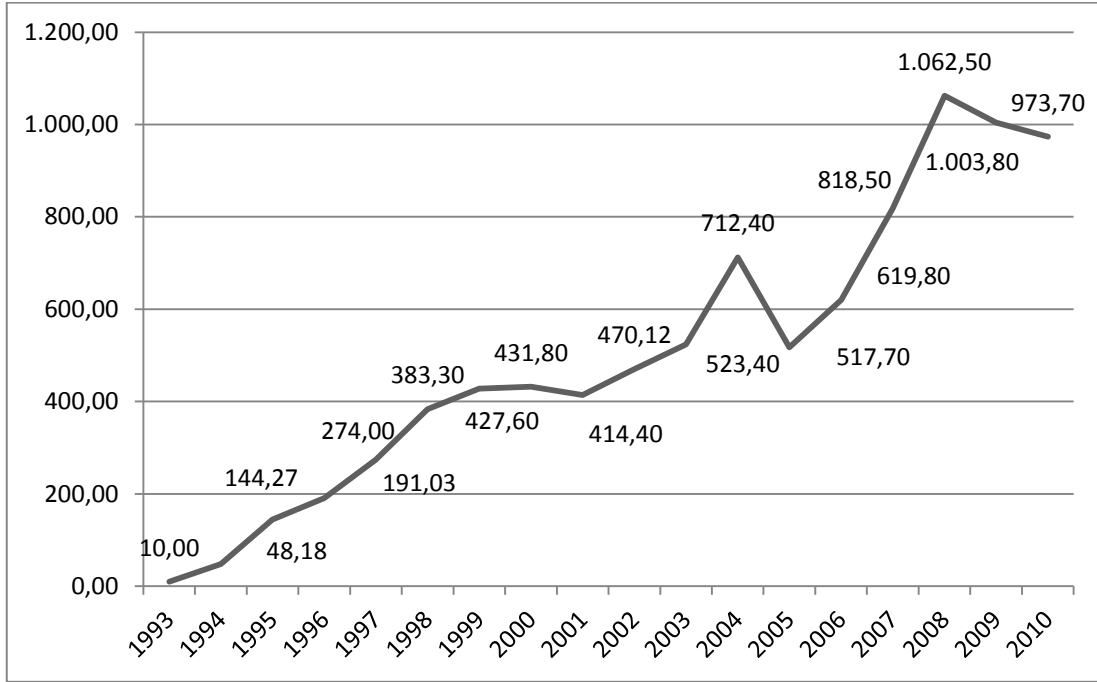
Bağımsızlığı sonrası düşer geçiş ekonomilerinde olduğu gibi GSYİH oranları yarı yarıya düşüş göstermiştir. Bu dönemde yukarıdaki tablodan izleyebileceğimiz gibi -18'lere varan bir daralma yaşanmıştır. 1996 yılında tarım sektöründeki gelişmeler ve Kumtor altın madeninin işletmeye açılması ile reel GSYİH büyüme hızı artış göstermiştir. Tarım sektöründeki gelişmeler meteorolojik koşullara yoğun bir biçimde bağımlıdır. 1997 ve 1998 yıllarında Kumtor'un faaliyete geçmesiyle birlikte büyüme hızı artış göstermeye başlamış ancak Rusya krizi ile birlikte yeniden düşmüştür. 1999-2001 döneminde tarım sektöründeki büyüme ve Kumtor altın madeni üretimindeki belirgin artış neticesinde GSYİH artış hızı bu yıllarda yeniden yükselmiş ve yıllık ortalama %4,6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak ekonominin büyük ölçüde Kumtor altın madeni üretimine dayanması yüzünden 2002 yılında meydana gelen bir kaza neticesinde üretim durmuş ve ülkenin GSYİH'sı %0,5 oranında daralmıştır (Benli, 2008).

Grafik 22: Kırgızistan Bağımsızlık Sonrası Enflasyon Oranı

Kaynak: Index Mundi

1993 yılında Kırgızistan'da enflasyon oranı yüzde 700 seviyelerinde iken Kırgızistan Hükümetinin uyguladığı sıkı para politikaları neticesinde 1998 yılı ortalarında bu oran yüzde 10'a kadar gerilemiştir. Ancak, 1998 yılı Ağustos ayında yaşanan Rusya krizi ile birlikte 1998 yılı sonbaharında ülkede fiyatlar tekrar artış göstermiş ve 1999 yılında enflasyon rakamları yüzde 35,9'a ulaşmıştır. Bu dönemde faiz oranları ise enflasyon oranına paralel bir çizgide seyretmiştir (DİEK,2005).

2000 yılından itibaren Kırgızistan Merkez Bankası'nın uyguladığı sıkı para politikası neticesinde enflasyon oranı düşüşe geçmiş ve 2002 yılına gelindiğinde yüzde 2,3'e inmiştir. Enflasyonda meydana gelen bu düşüşün sebeplerine bakıldığında ülkenin ithalatı içerisinde önemli bir yere sahip olan enerji ürünlerinin uluslararası fiyatlarının düşük seyretmesi önemli bir rol oynamıştır. 2003 yılının Eylül ayında yüzde 1'in altına gerildikten sonra tekrar çıkışa geçen enflasyon, 2004'te de bu çıkışına devam etmiştir. Gevşek yürütülen maliye politikaları, popülist bir yaklaşımla artırılan kamu sektörü maaşları ve emekli aylıkları ile gıda ve hizmet fiyatlarındaki istikrarsızlık enflasyonun tekrar yükselmesinin başlıca sebepleridir (DİEK, 2005).

Grafik 23: Kırgızistan Bağımsızlık Sonrası Yabancı Sermaye Oranı

Kaynak: UNCTAD

Kırgızistan hükümeti yabancı yatırımlarda Asya ülkeleri içerisinde önemli bir paya sahip olmak istemektedir. Bu amaç doğrultusunda bağımsızlığın ardından birçok yapısal reform paketi açıklarak yatırımcıları ülkelere çekmeye çalışmışlardır (Benli, 2008).

Kırgızistan yabancı yatırımları dendiğinde akla ilk gelen Kumtor altın madenidir. Zira bu maden hem ülkenin en önemli madeni hem de en büyük yabancı yatırım merkezi olmuştur. Ülkedeki sanayi sektörü içerisinde bu madene bağımlı faaliyet gösteren şirketlerin oranı %46,8 gibi oldukça önemli bir paya sahiptir (Somuncuoğlu, 2011).

Yabancı yatırımcılar ülkedeki herhangi bir araziyi 99 yıllığına kiralayabilmektedir. 2003 yılında düzenlenen yabancı yatırım kanunu ile 2007 yılında çıkarılan ek bazı kanunlar ile yabancı yatırımcıları teşvik etmeyi amaçlamışlardır. Buna rağmen ucuz işgücü olumlu bir avantaj sağlarken verilen

teşviklerin serbest finansman desteği olarak değil de sadece teknik krediler biçiminde veriliyor oluşu yabancı yatırımcılar açısından büyük bir dezavantaj kabul edilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AMPİRİK UYGULAMA

Dördüncü ve son bölümünde ilk üç bölümde sırası ile verilen yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme ve Türk Cumhuriyetlerinin ilişkisi her bir ülke ayrı ayrı nedensellik testi marifeti ile incelenecek ve yabancı yatırımların bu ülkelerdeki ekonomik büyümeye olan etkisi analiz konusu yapılacaktır.

4. Ampirik Uygulama

Tezin bu bölümünün amacı Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri olarak adlandırdığımız Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın büyümelerinde yabancı sermayenin temel belirleyicilerinin etkilerini nedensellik analizi ile test etmektir.

4.1 Literatür

Literatür araştırmasında ilk olarak Panel Data analizlerine yer vereceğiz. Panel veriler, kesitlere ait zaman serileri veya zaman serilerine ait kesit verileri olarak tanımlanmaktadır (Aristovnik, 2006). Yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki yabancı sermayenin önem kazanmasından bu yana ekonomistlerin hep ilgi odağı olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalar ile bu ilişki analiz edilmeye çalışılmış ve yabancı sermaye hareketlerinin bir ülkenin ekonomik büyümesine yaptığı etki ampirik olarak test edilmek istenmiştir.

Bu çalışmaların ilk örneklerine bakacak olur ise 1973 Harvard Üniversitesinden yılında Gustav F. Papanek tarafından 1950'li yıllar için 34 ülkeyi analiz etmek için yaptığı çalışmayı ve yine aynı yazarın 1960'lı yıllar içinse 51 ülkeyi analiz etmek için yaptığı bir diğer çalışmayı örnek verebiliriz. Bu çalışma sonucunda Papanek tasarruflar ve yabancı sermaye hareketlerinin ekonomik büyümenin üçte birini etkilediği tespit etmiştir. Bir diğer sonuç yabancı özel yatırımlarla yabancı yardımlar arasında önemli sayılabilecek bir ilişkinin olmadığıdır. Yabancı yardımların ekonomik büyüme üzerinde diğer bağımsız

değişkenlerden daha büyük etkiye sahip olduğunu tespit etmiş ve ayrıca büyümenin, ihracat, eğitim, kişi başı gelir ve ülke büyüklüğü ile herhangi bir ilişki içerisinde olmadığı sonuçlarına varmıştır (Papanek, 2003).

Bu yıllarda literatürde yapılan bir diğer önemli çalışma üç iktisatçı Volker Bornschier, Christopher Chase-Dunn ve Richard Rubinson tarafından yayınlanan bir makale olmuştur. Bu çalışmada 76 az gelişmiş ülke ve 1960 – 1975 periyodu için 8 ayrı eşitlik kurularak; yabancı yatırım ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmıştır. sonuçları 5 başlık altında toplamışlardır. Bunlar;

- a) Doğrudan yabancı yatırımlar ülke içindeki eşitsizlikleri artırmıştır.
- b) Doğrudan yabancı yardımlar ve dış yatırımlar kısa dönemde görece ülke büyümelerini olumlu etkilemişlerdir.
- c) Doğrudan yabancı yardımlar ve dış yatırımlar görece ülke ekonomik büyüme oranlarını görece azaltmıştır. Uzun dönemde bu etki daha fazla olacaktır.
- d) Yabancı yatırımların olumsuz etkileri zengin ülkelerde fakir ülkelere oranla daha fazladır.
- e) Bu ilişkiler coğrafi bölgelerden bağımsızdır. (Bornschier, Chase-Dunn ve Rubinson, 1978)

Bu iki örnek çalışmanın ardından bu konu üzerine asıl yoğunluk 1980’li yıllarda hız kazanan DYY ile artan ampirik çalışmalarda gözlemlenmektedir (Türkcan, 2008). Literatürde öne çıkan bazı çalışmalar şunlardır;

1995 yılında IMF uzmanlarından Eduardo Borensztein, Jose de Gregorio ve Kore üniversitesi ekonomi bölümünden Jong-Wha Lee tarafından yayınlanan çalışmada ise, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının ekonomik büyüme üzerine etkisini 1970 – 1989 tarihleri arasında seçilmiş 69 adet gelişmekte olan ülkeye ait verilerle panel veri analizi yöntemiyle test etmişlerdir. Bu analiz ile DYY’nin, teknolojik gelişmeler uzun süreli ekonomik büyümenin temel içsel belirleyicisidir, büyümeye de yerli yatırımdan daha fazla katkıda bulunmaktadır. (Borensztein, Gregorio, Lee, 1995).

Bir diğerk çalışma Hansen ve Rand 2006 yılında yayınlanan ortak çalışmalarında 1970 ile 2000 yılları arasında 31 adet gelişmekte olan ülkede DYY ve büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmişlerdir. Bu analizin sonucunda; DYY ile GSYİH arasında uzun dönemde de güçlü bir nedensellik ilişkisi bulmuşlardır (Hansen ve Rand, 2006).

Son yıllarda yapılan önemli bir başka çalışmada ise; M.Emin Erçakar ve Metehan Yılığör Tarafından yapılmıştır. Yapılan bu analizde, 19 gelişmekte olan ülke ele alınmış ve bu ülkelerin 1980-2005 dönemine ait GSYİH verileri ile yine bu ülkelere ait doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki uzun dönem ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir. Bu analizin sonucunda ise azgelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı sermaye ve gayri safi hâsıla arasında uzun dönemde birlikte ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Erçakar ve Yılığör, 2010).

Yine ülkemizde 2010 yılında Öztürk, Barışık ve Darıcı tarafından yapılan çalışmada arasında ülkemizin de yer aldığı 10 adet gelişmekte olan ülke seçilerek bu ülkeler için 1992-2007 yıllarını içeren panel veri analizi yapılmıştır. Yapılan bu analize göre gelişen ve derinleşen finans sisteminin ekonomide yaratılan fonların daha etkin kullanılmasına sebebiyet verdiğini teyit etmişlerdir (Öztürk, Barışık ve Darıcı, 2010).

Son olarak geçiş ekonomileri ile ilgili yapılan en son çalışmalardan biri ise Seymur Ağayev tarafından yapılmıştır. Yine panel veri analizi kullanılarak yapılan bu çalışmada 25 adet geçiş ekonomisi incelemeye alınmış ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, panel eş bütünleşme analizi ve panel nedensellik analizi yöntemleri kullanılarak test edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre; doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme değişkenlerinin uzun dönemde temel alındığında birlikte hareket ettikleri görülmüştür. Kısa dönem temel alındığında ise yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru güçlü, tersi yönde ise daha zayıf bir nedensellik ilişkisinin olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuçlara göre ekonomik büyüme ile yabansı

sermaye yatırımlarının ele alınan 25 geçiş ekonomisi için çift yönlü nedensellik ilişkisi içerisinde olduğunu göstermektedir (Ağayev, 2010).

Konumuz ile alakalı Panel Data Analizleri ile alakalı literatür çalışmalarının ardından nedensellik testleri üzerine yapılan çalışmalara bakabiliriz. Literatürde yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye etkisi üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmında yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında güçlü ilişkiler tespit edilmesine rağmen bir kısmında ise herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Blomström vd. (1992), tarafından yapılan çalışmada Gelişmekte olan 78 ülkeyi yüksek ve düşük gelirli olmak üzere iki gruba ayırmış ve doğrudan yabancı yatırımların yüksek gelire sahip olan grupta ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Düşük gelirli olan ülke grubunda ise böyle bir ilişki saptanmamıştır (Blomström vd. ,1992).

Balasubramanyam vd. tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise 46 gelişmekte olan ülke panel data çalışması ile incelenmiş ve farklı ticari açıklık derecesine sahip ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda dışa açık olan ekonomilerde, doğrudan yabancı yatırımların büyüme üzerindeki olumlu etkisinin nispeten kapalı ekonomilere oranla daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir (Balasubramanyam vd. ,1996).

İmalat sektörü ile doğrudan yabancı sermaye ilişkisinin ele alındığı bir başka çalışmada Kore üzerinde yapılmıştır. Doğrudan yabancı sermayenin Kore'nin imalat sektörü üzerinde etkileri bu çalışmada incelenmiş ve doğrudan yabancı sermayenin pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Hong, 1997: 79).

1970 ile 1989 yılları arasında 69 gelişmekte olan ülkenin analiz konusu yapıldığı bir diğer çalışmada yabancı sermaye ve ekonomik büyüme ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda belirli bir beşeri sermaye düzeyine sahip ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımı girişlerinin ekonomik büyüme üzerinde

güçlü ve pozitif ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. (Borensztein vd. ,1998) ;Yine 1998 yılına ait bir başka çalışma da doğrudan yabancı sermaye girişlerinin ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini ortaya koymuşlardır. (Gruben ve Mclead,1998).

2000 li yılların hemen öncesinde benzer çalışmalara rastlamak mümkündür. İlk olarak Venezuela'nın 1979-1989 dönemini inceleyen çalışmalarında Aitken ve Harrison teknolojiye pozitif yayılma etkisinin gelişmekte olan ülkeler için geçerli olduğu, Venezuela'da yabancı firmalardan yerli firmalara doğru pozitif bir teknoloji yayılmasının olmadığı tespit edilmiştir (Aitken ve Harrison,1999). Yine aynı yıl içerisinde MENA ülkelerini dikkate almış ve bu ülkelerde yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bashır, 1999).

1999 yılı bu alandaki en kapsamlı çalışmalardan bir tanesinin yapıldığı yıl olmuştur. Bosworth ve Collins tarafından yapılan bu çalışmada, 23 adet gelişmiş ülke ve 62 adet Gelişmekte olan ülke olmak üzere toplam 85 ülke üzerinde 1978-1995 dönemi için yaptıkları çalışmada Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki bulmuşlardır. Çalışmanın sonucuna göre Doğrudan yabancı sermaye akımlarının toplam faktör verimliliğini artırması ile birlikte Doğrudan yabancı sermaye girişlerinin ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkileyeceği sonucuna ulaşmışlardır (Bosworth ve Collins, 1999).

2000 yılında ekonomik büyüme ve yabancı sermaye ilişkisine ilginin artarak devam ettiğini görmekteyiz. Bu konuda bu yıllardan sonra yapılacak çalışmaları özetleyecek olursak ilk olarak Çin Halk cumhuriyetinde 24 vilayetin verileri temel alınarak 1985-1996 yılları arası incelenmeye çalışılmış ve çalışma sonucunda Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerine pozitif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak çalışmada bu etkinin ortaya çıkabilmesinin ön koşulu olarak Beşeri sermayenin yabancı teknolojilere adapte olabilmesi gerekliliğini tespit etmişlerdir (Barthelemy ve Demurger, 2000).

Bu yılda yapılan bir diğer önemli çalışmada ise Xu ABD kökenli çok uluslu şirketleri ele almıştır. Oldukça geniş bir dönemi kapsayan çalışma 1966 – 1994 dönemini kapsamaktadır. Doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin ekonomik büyümeye olan etkisi bu şirketlerin yatırım yaptıkları 40 ülke marifeti ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda ABD kökenli çok uluslu şirketlerin yatırımlar ile birlikte teknoloji transferinin gelişmekte olan ülkelerde verimlilik artışına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Buna karşılık az gelişmiş ülkelerde ise teknoloji transferinin herhangi bir verimlilik artışına neden olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak belirli bir seviyenin üzerinde beşeri sermaye sahibi olan ülkelerin ancak verimlilik artışını yakaladıkları bu seviyenin altında kalan ülkelerin ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerine etkisinin olmayacağı sonucuna ulaşmışlardır (Xu, 2000).

2001 yılında ise yapılan çalışmalara çıktı düzeyi ve faktör verimliliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran Ericsson ve Irandoust yaptıkları bu çalışmada Danimarka, Finlandiya, İsveç ve Norveç ülkelerini ele alarak Granger nedensellik testi analizi yapmışlardır. Bu ülkelerden Norveç ve İsveç'te uzun dönemde Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki tespit etmişlerdir. Tespit edilen bu ilişki İsveç'te iki yönlü iken Norveç'te Yabancı sermayeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlüdür. İnceleme konusu yapılan diğer ülkeler Finlandiya ve Danimarka'da ise herhangi bir ilişki tespit edememişlerdir (Ericsson ve Irandoust, 2001).

2001 yılında yapılan ampirik çalışmaların bir diğeri ise Nair-Reichert ve Weinhold tarafından yapılmıştır. Yaptıkları bu çalışmada 1971 ile 1995 yılları arasında 24 adet gelişmekte olan ülke inceleme konusu yapılmıştır. Analiz sonucunda yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bir diğer bulguları ise bulunan nedenselliklerinin yönünün doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyüme yönün doğru olduğudur. Yine bu doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının olumlu etkilerinin açık ekonomilerde açık bir şekilde yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. (Nair-Reichert ve Weinhold, 2001).

2001 yılında arap ülkelerini içeren bir diğer çalışma Sadik ve Bolbol tarafından yapılmıştır. Suudi Arabistan, Mısır, Fas, Ürdün, Umman ve Tunus'un 20 yıllık verileri ile yapılan analizde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının beraberinde getirdikleri teknoloji transferlerinin toplam faktör verimliliği üzerine etkileri incelenmiştir. Bu analiz sonucunda söz konusu etkinin yabancı yatırımların pozitif bir etkisine rastlanmamıştır. Bir diğer önemli sonuç ise incelemenin yapıldığı bazı ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının faktör verimliliğinin yurtiçi firmalardan daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır (Sadik ve Bolbol, 2001).

Zhang 2001 yılında yaptığı çalışmada Doğu Asya ve Latin Amerika üzerinde seçilen 11 ülkeyi analiz etmiştir. Analizinde Kontegrasyon yöntemini kullanan Zhang yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Endonezya, Singapur, Hong Kong, Tayvan ve Meksika'da yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmasında ulaştığı bir diğer önemli sonuç ise makro ekonomik istikrar, yüksek beşeri sermaye ve ticaret rejimlerinin serbestleşmesi yabancı sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisini arttırmasıdır. (Zhang, 2001).

2002 yılında konu ile alakalı benzer bir çalışmanın ülkemizde Aslanoğlu tarafından yapıldığını görmekteyiz. Çalışmada 1975 ile 1995 yılları arasında Türkiye ekonomisi analiz edilmeye çalışılmış ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Bu test marifeti ile Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerine etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında bir ilişki bulunamamıştır (Aslanoğlu, 2002).

Geçiş ekonomileri üzerine 2002 yılında yapılan en önemli çalışma Campos ve Kinoshita tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında Sovyetler birliğinin dağılması ile bağımsızlığına kavuşan 25 eski merkezi plan ekonomisini analiz konusu yapmışlardır. Analiz yılları da bu ülkelerin bağımsızlığına kavuşmaya başladıkları 1990 ile 1998 yılları arasındadır. Bu çalışmanın önemli sonucu doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir ilişki tespit

edilmesidir (Campos ve Kinoshita, 2002). Carkovic ve Levine tarafında yapılan bir diğer çalışmada ise 1960 ile 1995 yılları arasındaki veriler kullanılmış ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde farklı seviyelerdeki ülkelerde bir etkisinin ortaya çıkmadığını tespit etmişlerdir. Var olan etkiler ise beşer yıllık dönemlerde düzensiz bir şekilde bulunmaktadır (Carkovic ve Levine, 2002).

Tek ülke bazında yapılmış olan bir diğer çalışmada Nijerya ekonomisi 1975 ile 1994 yılları arası veri seti baz alınarak; bu yıllar içerisinde yabancı sermaye yatırımlarının Dış rezervler, Ödemeler Dengesi, GSYİH ve tasarruf miktarı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Nijerya için baz alınan yıllarda yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında ilişki tespit edilmiştir (Dimowo ve Eoo, 2002).

Son yıllarda yapılan en kapsamlı analizlerden bir tanesi 2002 yılında Kumar ve Pradhan tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada 107 gelişmekte olan ülke verileri kullanılarak 1980 ile 1999 yılları arasında Yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Panel data analizi marifeti ile yapılan çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki yarattığı tespit edilmiştir (Kumar ve Pradhan, 2002).

Ülkemiz için 2003 yılında yapılan bir başka çalışmada 1987 ile 2002 dönemi incelenmiştir. Analizde doğrudan yabancı yatırımlar ile ihracat ve endüstriyel üretim arasındaki ilişki aranmıştır. Ampirik çalışmanın sonucunda Türkiye için Doğrudan yabancı yatırımlar ile ihracat ve endüstriyel üretim arasında büyümeye kaynaklık edecek bir ilişkiye rastlanmamıştır (Alıcı ve Ucal, 2003).

Eş bütünleşme testi kullanılarak 23 adet gelişmekte olan ülkenin analiz edilmeye çalışıldığı 2003 yılına ait bir diğer ampirik çalışmada 1978-1996 dönemi veri seti kullanılmıştır. Yapılan eş bütünleşme testi sonucunda seçilen 23 adet gelişmekte olan ülkede doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi tespit edememişlerdir. Bu ülkeler açık ekonomiler ve kapalı ekonomiler olarak kendi içlerinde sınıflandırıldığında ise analiz sonuçları

farklılaşmış ve kapalı ekonomiye sahip seçili ülke ekonomilerinde nedensellik ilişkisi çift yönlü olarak sağlanmıştır (Basu vd., 2003).

Çok ülkeli araştırmalardan bir diğeri 2003 yılında yayımlanan ve 80 ülkeyi kapsayan çalışmadır. Choe bu çalışmasında diğeri literatür çalışmalarında olduğu gibi doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmeye çalışmıştır. Çalışma sonucundan karşılıklı olarak büyümeden yabancı sermayeye ve yabancı sermayeden büyüme doğru ilişki tespit etmişse de ekonomik büyümeden yabancı sermaye yönüne var olan ilişkinin şiddetinin daha büyük olduğunu tespit etmiştir (Choe, 2003). Yine aynı yıl bu seferde 67 ülkeyi kapsayan bir başka çalışma Hermes ve Lensink tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında gelişmiş finansal sisteme sahip ülkelerin yabancı yatırımlarının ekonomik büyümelerine olumlu etki yarattığını tespit etmişlerdir. Seçilen 67 ülke ağırlıklı olarak Latin Amerika ve Asya ülkeleridir. Diğerlerine oranla finansal sistemi daha gelişmiş halde olan 37 adet seçili ülke içerisinde bu ülkelere yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkelerin ekonomik büyümelerinde olumlu bir etki yarattığını tespit etmişlerdir (Hermes ve Lensink, 2003).

2003 yılında Türkiye için yapılan bir çalışmada 1989 ile 1999 yılları arası 10 yıllık bir zaman dilimi çeyrek dönemler itibari ile analiz konusu edilmiştir. Yapılan bu ampirik çalışmanın sonucunda Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının finansal ve reel değişkenler üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'nin 1989III-1999IV dönemini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hem reel hem de finansal değişkenler üzerinde olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (İnsel ve Sungur, 2003). Aynı yıl literatürde incelediğimiz son çalışma ise Mencinger tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada bağımsızlık sonrası geçiş ekonomilerinde 1994-2000 yılları arası inceleme konusu yapılmış, doğrudan ve sabit sermaye yatırımlarının GSYİH arasındaki nedensellik ilişkileri test edilmeye çalışılmıştır. yapılan ampirik çalışma sonucunda herhangi bir ilişkiye rastlanmazken bunu geçil ekonomilerindeki

özelleştirme uygulamaları ile yabancı yatırımların devralma yatırımları şeklinde ortaya çıkmasından kaynaklandığı savunulmuştur (Mencinger, 2003).

2004 yılında Alfaro tarafından yapılan ampirik çalışmada ülkelerin finansal yapılarının durumlarına göre doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyümeye etki ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşabilmek için 1975 ile 1995 yılları arasını kapsayan ampirik çalışmasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerine belirgin bir etkisinin olmadığını, bununla birlikte gelişmiş bir finansal piyasaya sahip olan ülkelere yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerine olumlu etki yapacağını belirlemiştir. Bunun sebebi ise bu ülkelerin gelişmiş finansal sistemleri sayesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkelere çekmekte daha etkin oldukları olarak gösterilmektedir (Alfaro vd., 2004).

Tek ülke bazlı çalışmalardan bir olan Asheghian'ın 2004 yılında yapmış olduğu çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri için 1960 ile 2000 yılları arasını kapsayan 40 yıllık bir dönemi incelemiştir. Yapılan bu ampirik çalışma sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin var olduğunu tespit etmiştir. Nedensellik sonuçlarına göre doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır (Asheghian, 2004). Nedensellik analizi ile 2004 yılında yapılmış olan bir diğer çalışma Hansen ve Rand tarafından gelişmekte olan 31 ülke seçilmek sureti ile yapılmıştır. Ampirik çalışmalarında 1970 ile 2000 yıllarını kapsayan 30 yıllık veri setini kullanan yazarlar, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında güçlü bir nedensellik bağı olduğunu tespit etmişlerdir (Hansen ve Rand, 2004).

2004 yılında geçiş ekonomilerinin ekonomik büyümeleri üzerine yapılan bir başka çalışmada Bayes analizi marifeti ile seçilen geçiş ekonomilerinin büyümelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Analizin diğer bir kısmında bu ülkeler düşük ve yüksek gelire

sahip olmak üzere iki ayrı grupta kategorize edilmiş, tekrar ampirik uygulama cihetine gidilmiş ancak sonucun değişmediği tespit edilmiştir (Lyroudi vd., 2004).

2005 yılına gelindiğinde ise Chowdhury ve Mavrotas tarafında yapılan ampirik uygulamada 1969 ile 2000 yılları arasındaki veriler Toda-Yamamoto nedensellik testi marifeti ile incelenmiş, incelenen Malezya, Tayland ve Şili ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda Şili için nedenselliğin tek yönde olduğunu, Malezya ve Tayland'da ise çift yönlü bir nedenselliğin olduğunu tespit etmişlerdir (Chowdhury ve Mavrotas, 2005).

Li ve Liu tarafından yine 2005 yılında yayımlanan diğer bir çalışmada ise 1970 – 1999 yıllarını kapsayan ve 84 ülkenin inceleme konusu yapıldığı panel data analizi dikkat çekmektedir. Çalışmanın bütün sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki tespit edilememiş olsa da 80 li yıllardan sonra içsel bir ilişkinin varlığına dikkat çekmektedirler. Çalışmada belirtilen bir diğer konu ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeyi beşeri sermayeyi etkilemek sureti ile olumlu bir şekilde etkilemesine rağmen; ülkeler arasındaki teknoloji açığının giderek artması ile var olan bu etkinin de olumsuz olarak değişeceğini belirtmişlerdir (Li ve Liu, 2005).

2006 yılında panel data çalışmalarının bir benzerine Türkiye'den bir çalışma ile katkı sağlandığını görmekteyiz. Değer ve Emsen çalışmalarında; 1990 – 200 dönemleri arasında merkezi asya ülkelerini panel data yöntemi ile incelemişler ve ikiye ayırdıkları gruptan merkezi doğu asya ülkeleri arasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye olumlu etkisi tespit edilirken merkezi barı asya ülkelerinde ise böyle bir ilişki tespit edememişlerdir (Değer ve Emsen, 2006).

2006 yılında yapılan belki de en geniş kapsamlı çalışma Ghatak ve Halıcıoğlu tarafından yapılmıştır. Çalışmalarında 140 ülkenin 1991 ile 2001 yılları arasındaki verilerini kullanmışlar, bu veriler marifeti ile dönem içerisinde doğrudan yabancı

sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir (Ghatak ve Halıcıoğlu, 2006). Aynı yıl tek ülke bazlı çalışmalardan birisi Amerika Birleşik Devletleri için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen Roy ve Von den Berg in çalışmasıdır. Yapılan ampirik uygulamada diğer çalışmalardan farklı olarak SEM modeli (Eş-zamanlı eşitlik modeli) kullanılmıştır. Yaptıkları bu analizin sonucunda yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir (Roy ve Von den Berg, 2006).

2007 yılındaki çalışmalara baktığımızda Şen ve Karagöz tarafından Türkiye için yapılan bir çalışma dikkat çekmektedir. 1994 – 2004 yıllarını inceleyen bu çalışmada kullanılan veriler çeyrek dönemlidir. Bu verileri marifeti ile Türkiye de ele alınan yıllar içerisinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik ihracat arasında kuvvetli bir ilişki tespit edilirken doğrudan yabancı yatırımlar ile büyüme arasında ise orta derecede bir ilişki tespit edilmiştir, sadece ihracat ile gayrisafi yurt içi hasıla arasında anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Sonuç olarak ihracat GSYİH büyümesi için bir neden teşkil etmektedir (Şen ve Karagöz, 2007).

2008 yılında ise doğrudana yabancı sermaye yatırımlarının yatırım alan ülke açısından ekonomiye olumlu etkisinin olup olmadığı sorusuna cevap arayan bir başka çalışma yapılmıştır. Araştırma sonucunda yabancı sermaye girişlerinin; teknoloji yayılımı ve ekonomik büyümenin en temel belirleyicileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rădulescu ve Dascalu, 2008). Aynı yıl ülkemizde yayınlanan başka bir çalışmada ise dokuz adet gelişmekte olan ülke inceleme konusu yapılarak; söz konusu ülkelerin 1970 – 2006 yıllarını kapsayan verileri Toda Yamamoto nedensellik analizine göre analiz edilmiştir. Yapılan bu analitik çalışmanın sonucunda yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümenin bir sonucu olduğu tespit edilmiş ve altı tanesinde ekonomik büyümeden doğrudan yabancı yatırımlara, bir tanesinde doğrudan yabancı yatırımlardan ekonomik büyümeye doğru, son olarak da iki tanesinde ise karşılıklı nedensellik ilişkisine rastlanmıştır (Okuyan ve Erbaykal, 2008).

2009 yılında yapılan önemli çalışmalardan bir 25 adet OECD ülkesi üzerine e panel veri analizi kullanılarak yapılan bir çalışmadır. Çalışmada kullanılan zaman dilimi 1980 ile 2004 yılları arasındadır. Yapılan bu ampirik uygulamanın sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir (Ghosh ve Wang, 2009). Çalışmanı ayırt edici özelliği bu pozitif etkinin hem ev sahibi hem de yatırım yapan ülke açısından pozitif etki taşımasıdır. Aynı yıl ülkemizde yapılan bir diğer çalışmada Türkiye için 1992 – 2007 yılları arasında çeyrek dönemlik veriler marifeti ile yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyümenin birlikte hareket ettiği sonucuna ulaşmışlardır (Mucuk ve Demirsel, 2009).

2010 yılında ilk ele alacağımız literatürdeki çalışma Nijerya için yapılmıştır. 1970 – 2005 yılları arası veri setinin kullanıldığı çalışmada Nijerya için yabancı sermayenin temel belirleyicileri olarak; potansiyel Pazar büyüklüğü, ihracata yönelme derecesi, beşeri sermaye ve altyapı tesislerinin gerekli yatırımlar için düzenlenmesi olarak tespit etmişlerdir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınmalarını devam ettirebilmek için ihtiyaç duyacakları ekonomik büyüme doğrudan yabancı sermaye ile birlikte hareket etmektedir (Oladipo, 2010). Aynı yıl Malezya için yapılan bir diğer çalışmada; 1980 ile 2006 yıllarını kapsayan 26 yıllık bir dönem Malezya için incelenmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda ülkenin ekonomik büyümesi ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Hasnah ve Sanep, 2010).

Yabancı sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerine 2011 yılında yapılan çalışmalara baktığımızda; Çin ekonomisi üzerine yapılan eş-bütünleşme çalışması dikkat çekmektedir. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre Çin'deki büyüme hızı bir nevi zorunlu olarak yabancı sermaye artışı getirecektir (Sun, 2011). 2011 yılında yapılan bir diğer çalışmada ise Fildişi sahili, Gambia, Gana, Nijerya ve Sri Lanka analiz konusu yapılmıştır. Söz konusu analizde 1970 ve 2005 yılları arası bir veri seti kullanılmıştır. Yaptıkları analiz sonucunda yabancı sermayenin büyümeye etki ettiğini tekrar ederek bu etkinin ülkeler bazında neler olduğunu incelemişlerdir (Adeniyi ve Omisakin, 2011).

Son olarak 2012 yılındaki çalışmaları ele aldığımızda; ilk olarak ülkemizden yapılan bir uluslararası yayında seçilmiş az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye girişleri ve ihracat arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmaya konu olan ülkeler ise az gelişmiş ülkeler ve zaman aralığı ise 1970 ile 2009 yılları arasındadır. Çalışma sonucuna göre doğal kayna bakımından zengin az gelişmiş ülkelerde yabancı sermaye ihracat performansında ciddi artışlara neden olmasına rağmen ekonomik büyüme üzerinde aynı etkiyi taşımamaktadır (Tekin, 2012). Aynı yıl yapılan bir diğer çalışmada ise; Türkiye için 1988 ile 2010 yılları arası çeyrek dönemlik veriler marifeti ile analiz yapılmıştır. Analizde Markov rejim değişim modeli kullanılmıştır. Çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme ilişkisinin yanı sıra, alternatif enerji fiyatları, ithalat, ihracat, Dolar ve Euro pariteleri ilişkileri de incelenmiştir. Yapılan analizlerin sonucunda; Doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bilgili vd., 2012).

4.2 Model ve Teori Temelleri

Bu çalışmada bağımsızlık sonrası Türk Cumhuriyetlerinde meydana gelen ekonomik büyüme ve Yabancı Sermaye Yatırımları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere öncelikle verilerin durağan olup olmadığını test etmek amacıyla Augmented Dickey-Fuller (ADF) Testi ve ilişkinin yönünü belirlemek üzere Granger Nedensellik Testi kullanılmıştır.

4.2.1 Birim Kök Testleri

Ekonometrik çalışmaların temel amacı öngöründe bulunabilmek için modeller kurarak bu modellerin tahmin edilmesi ve yorumlanmasını sağlamaktır. Bu amaçla gelişen ekonometri bilim dalı modellerin tahmin ve yorumlanması noktasında iktisat ve matematik bilimlerinin önüne geçmiştir (Göktaş, 2005).

Ekonometrik çalışmalarda, özellikle zaman serileri analizlerinde, yapılan öngörülerin tutarlı ve anlamlı kabul edilebilmesi kullanılan zaman serisinin durağan

olup olmadığına bağlıdır. Durağanlık ise; zaman serisinin ortalaması, varyansı ve otokovaryansı zaman içinde sabit ve değişim göstermiyorsa bu zaman serisi için durağandır denilebilir (Göktaş, 2005). Bir zaman serisini durağan olduğunu kabul etmemizi sağlayan testlerin en önemlilerinden birisi Dickey ve Fuller tarafından ortaya konulan ve kendi adları ile literatüre geçmiş olan Dickey-Fuller Birim Kök Testidir (Dickey-Fuller:1979).

4.2.2 Granger Nedensellik Testi

X değişkeninin, başka bir Y değişkenine eğer Y değişkeni sadece X'e ait geçmiş değerlerin kullanımıyla tahmin edilirse Granger anlamında nedenidir şeklinde tanımlanabilir. Başka bir ifade ile; X değişkeninin geçmiş değerlerine ait bilgi edinildiğinde bu durum Y'nin daha kesin bir biçimde öngörülmesine imkan sağlıyorsa, X değişkeni Y değişkenine Granger anlamında nedendir şeklinde tanımlanabilir (Şahbaz, 2007).

4.3 Araştırma Bulguları

Çalışmada, bağımsız Devletler topluluğu olan ülkelerden Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan ülkelerin dolar olarak ifade edilen cari düzeylerdeki GSYİH değerleri ile yabancı sermaye yatırım değerleri ele alınmıştır. Bu değerlerin zaman serisi içermesi nedeni ile ortaya çıkan trendsel değerler değerlerin logaritması alınması yöntemi ile düzleştirilmiştir. Ayrıca seriler zaman serisi içerdiği için ilk olarak birim kökün ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu nedenle serilerin yalın değerlerinde birim kök ihtiva edip etmediği Dickey Fuller birim kök testi ile sınanmıştır. Tablo 10'da gösterildiği üzere ülke verilerin tamamının yalın değerlerde birim kök ihtiva ettiği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle birim kökün ortadan kaldırılması için birinci farklarının alınması gerekmektedir. Serilerin birinci farklarının alınması durumunda Özbekistan ülkesinin GSYİH değeri haricinde diğer ülkelerin verilerinin biri kök içermediği ortaya konulmuştur (ADF değerleri mutlak değerce Mc Kinnon Kritik %5 değerden büyük). Özbekistan'ın GSYİH ise ikinci farkının alınması sonrasında durağan olmuştur.

Tablo 10: Birim Kök Testi Sonuçları

Ülkeler	Değişken	Gecikme Değeri	ADF Değeri	McKinnon %1	McKinnon %5
Azerbaycan	FDI (Yalın Hali)	7	-3,027	-4,29	-3,21
	FDI (1. Farkı)	0	-5,74	-3,92	-3,06
	GDP (Yalın Hali)	7	-3,058	-4,29	-3,21
	GDP (1. Farkı)	0	-5,74	-3,92	-3,06
Kazakistan	FDI (Yalın Hali)	7	1,24	-4,29	-3,21
	FDI (1. Farkı)	3	-3,68	-4,05	-3,11
	GDP (Yalın Hali)	7	-6,69	-4,29	-3,21
Kırgızistan	FDI (Yalın Hali)	0	-1,78	-3,88	-3,05
	FDI (1. Farkı)	0	-3,98	-3,92	-3,06
	GDP (Yalın Hali)	7	-2,12	-4,29	-3,21
	GDP (1. Farkı)	0	-3,88	-3,92	-3,06
Türkmenistan	FDI (Yalın Hali)	7	2,9	-4,29	-3,21
	FDI (1. Farkı)	0	-5,25	-3,92	-3,06
	GDP (Yalın Hali)	7	-1,37	-4,29	-3,21
	GDP (1. Farkı)	0	-3,14	-3,92	-3,06
Özbekistan	FDI (Yalın Hali)	0	-0,091	-3,88	-3,05
	FDI (1. Farkı)	0	-4,9	-3,92	-3,06
	GDP (Yalın Hali)	7	3,05	-4,29	-3,21
	GDP (1. Farkı)	1	-1,4	-3,95	-3,08
	GDP (2. Farkı)	2	-3,34	-4,05	-3,11

Birim kök gidermesi sonrasında; ülkelere ait yabancı sermaye yatırım tutarlarının, büyümeyi yani GSYİH'yi nasıl etkilediği; $GSYİH = \alpha_0 + \alpha_1 FDI + \varepsilon$ şeklinde basit regresyon denkleminden faydalanarak aşağıdaki tabloda elde edilmiştir. Buna göre tablo 2'de; bütün ekonomiler için yabancı sermaye yatırımının büyümeyi pozitif yönde etkilediği ortaya konulmuştur. FDI parametresine baktığımızda Azerbaycan ülkesi haricinde %5 düzeyde anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 11: Regresyon Analizi Sonuçları

Ülkeler	α_0	α_1	R ² Değeri	F Değeri
Azerbaycan	3,79	0,06	0,03	0,58
t değeri	16,74	0,76		
Kazakistan	2,13	0,71	0,84	90,22
t değeri	8,20	9,49		
Kırgızistan	2,98	0,20	0,48	15,19
t değeri	30,54	3,89		
Türkmenistan	2,16	0,63	0,89	133,6
t değeri	15,66	11,55		
Özbekistan	3,49	0,32	0,71	40,72
t değeri	31,12	6,38		

Regresyon denklemi sonrasında değişkenler arasında kısa dönemde bir nedensellik ilişkisinin olup olmadığı Granger nedensellik testi yardımı ile test edilmiştir. Nedensellik testi öncesinde değişkenlere ait en iyi gecikme sayısının ortaya konulması gerekmektedir. Tablo 3'e göre, değişkenler arasındaki en iyi gecikme VAR analizi yardımı ve Akaiki bilgi kriteri (AIC) yardımı ile ortaya konulmuştur. Buna göre; Özbekistan harici diğer ülkelerde en iyi gecikme sayısı 1; Özbekistan'da ise 3 olmuştur.

Tablo 12: Var Değerine Göre Gecikme Tablosu

Ülkeler	1. gecikme	2. Gecikme	3. Gecikme
Azerbaycan	0,333*	0,712	1,657
Kazakistan	-1,910*	-1,208	-0,303
Kırgızistan	-0,390*	0,460	1,640
Türkmenistan	-2,430*	-2,220	-1,310
Özbekistan	-1,550	-1,410	-2,150*

En iyi gecikme durumunun tespit edilmesi sonrasında; yapılan nedensellik testinin ardından hiç bir ülke için değişkenler arasında karşılıklı bir nedenselliğin olmadığı %5 anlamlılık düzeyinde ortaya konulmuştur. Granger nedensellik testine ilişkin tablo aşağıdadır.

Tablo 13: Granger Nedensellik Testi

Ülkeler	Hipotezler*	Değişken Sayısı	F Değeri	Olasılık
Azerbaycan	FDI GDP'nin Nedeni Değil	16	3,289	0,092
	GDP FDI' in nedeni Değil	16	4,261	0,059
Kazakistan	FDI GDP'nin Nedeni Değil	16	0,003	0,955
	GDP FDI' in nedeni Değil	16	0,082	0,778
Kırgızistan	FDI GDP'nin Nedeni Değil	16	0,001	0,966
	GDP FDI' in nedeni Değil	16	1,847	0,197
Türkmenistan	FDI GDP'nin Nedeni Değil	16	0,394	0,540
	GDP FDI' in nedeni Değil	16	2,360	0,148
Özbekistan	FDI GDP'nin Nedeni Değil	13	2,780	0,132
	GDP FDI' in nedeni Değil	13	0,383	0,768

*Hipotezler esas hipotez şeklindedir.

Kaynakça

Adeniyi, Oluwatosin and Omisakin, Olusegun (2011), Foreign Direct Investment, Economic Growth and Financial Sector Development in Small Open Developing Economies, *Economic Analysis & Policy*, Vol. 42 No:1.

AĞAYEV, Seymur (2010), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eş-tümleşme Ve Panel Nedensellik Analizleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12/1, ss. 159-184.

AIM (Azerbaijan International Magazine)
http://azer.com/aiweb/categories/magazine/32_folder/32_articles/32_aioc.html
 Erişim Tarihi: 27.03.2012

Aitken, B. J. ve Harrison, A. (1999). Do domestic firms benefit from direct foreign investment? Evidence from venezuela. *American Economic Review*, 89: 605-618.

Alan P. Larson (2003), “Kazakhstan: Finishing Transformation”, *The DISAM Journal*, Winter 2003, 25:1 & 2, p.22-25.

Alfaro, Laura, Areendam Chanda, Sebnem Kalemli and Selin Sayek (2004), “FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets”, *Journal of International Economics*, 64, ss. 89-112.

Alicı, Aslı Akgüç and Meltem Şengün Ucal (2003), “Foreign Direct Investment, Exports and Output Growth of Turkey: Causality Analysis”, Paper to be Presented at the European Trade Study Group (ETSG) Fifth Annual Conference, Universidad Carlos III de Madrid, ss. 1-17.

Alkan, Haluk (2011), Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara.

Almati Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2006). “Kazakistan Raporu Mayıs 2006”
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/KAZ/2005%20YILLIK%20RAPOR.doc>
Erişim Tarihi: 25.04.2012

Aras, Osman Nuri (2001), Azerbaycan’ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi, Der Yayınları, İstanbul.

Aristovnik, Aleksander (2006), “The Determinants & Excessiveness of Current Account Deficits in Eastern Europe & the Former Soviet Union”, *William Davidson Institute Working Paper*, The University of Michigan, No. 483.

Asheghian, P. (2004), “Determinants of Economic Growth in the United States: The Role of Foreign Direct Investment”, *The International Trade Journal*, Vol: XVIII, No: 1, ss. 63-83.

Aslanoğlu, Erhan (2002), “The Structure and the Impact of Foreign Direct Investment in Turkey”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı: 1, ss. 31-46.

Ay, Ahmet (2007), Tarihsel Süreç içerisinde Türkiye’de Büyüme, (Editör: Ahmet Ay), Türkiye Ekonomisi, Çizgi Kitabevi, Konya, ss.3-53.

Balasubramanyam, Venkataraman N., Mohammed A. Salistı and David Sapsford (1996), "Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries", *Economic Journal*, 106 (1), ss. 92-105.

Barthelemy, Jean Claude and Sylvie Demurger (2000), “Foreign Direct Investment and Economic Growth: Theory and Application to China”, *Review of Development Economics*, 4 (2), ss. 140- 155.

Bashir, Abdel-Hameed M (1999). Foreign Direct Investment and Economic Growth in Some MENA Countries: Theory and Evidence. <http://www.luc.edu/orgs/meea/volume1/bashir.pdf>. Erişim Tarihi: 15.04.2012

Basu, P., C. Chakraborty and D. Reagle (2003), “Liberalization, FDI and Growth in Developing Countries: A Panel Cointegration Approach”, *Economic Inquiry*, 41 (3), ss. 510-516.

Başbakanlık DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı) (2005), Kazakistan Ülke Raporu, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Başoğlu, Ufuk (2000), “Finansal Serbestleşme Ve Uluslararası Portföy Yatırımları”, Balıkesir üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, Sayı:4.

Bayraktar, Fulya (2003), Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Araştırma Müdürlüğü, GA/03-01-01, Ankara.

Benli, Ayşe Oya (2008), Kırgızistan Ülke Raporu, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.

Berber, Metin (2006), İktisadi Büyüme ve Kalkınma (3.Baskı), Derya Kitabevi, Trabzon.

Bilgili, Faik, Tülüce, Nadide Sevil Halıcı, Doğan, İbrahim (2012), The determinants of FDI in Turkey: A Markov Regime-Switching Approach, *Economic Modelling* 29, p.1161–1169.

Bilgili, Yüksel (2009), Karşılaştırmalı İktisat Okulları Ders Notları (2.Baskı), İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul.

Blomström, Magnus, Robert E. Lipsey and Mario Zejan (1992), “What Explains Developing Country Growth?”, NBER Working Paper, No: 4132, ss. 1-31.

Bodur, Hafize Serap (2007), Dünyada Yabancı Sermayenin Gelişimi ve Yabancı Sermaye Hareketlerinin Türkiye Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Boettke, Peter J, Leeson, Peter T.,(1998), “Is the Transition to the Market too Important to be Left to the Market?” , Mercatus Center, George Mason University, Working Paper 5.

BOONCHAROENPOL, Boonserm (2005), Foreign Direct Investment in Asia: Thailand’s Experiences After 1960, Faculty of Economics, Journal, Krirk University, Bangkok, Thailand s.1-30 http://www.thonburi-u.ac.th/Web1/dr_boonserm/EC-FOREIGN%20DIRECT%20INVESTMENT%20THAILAND.pdf Erişim Tarihi:10.03.2012

Borensztein, E., De Gregorio, J. ve Lee, J. (1998). How Does Foreign Direct Investment Effect Economic Growth?. Journal of Internatioanal Economics, 45:115-135.

Bornschiefer, Volker., Chase-Dunn, Christopher and Rubinson, Richard (1978) “Cross-National Evidence of the Effects of Foreign Investment and Aid on Economic Growth and Inequality: A Survey of Findings and a Reanalysis”. American Journal of Sociology, Vol. 84, No. 3, pp. 651-683.

Bosworth, Barry and Susan M. Collins (1999), Capital Inflows, Investment and Growth, Tokyo Club Papers, Vol: 12, ss. 35-74.

- BTSO (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası) (2008), Ülke Raporları, Kazakistan, <http://www.btso.org.tr/databank/countryreport/11-kazakistan.pdf> Erişim Tarihi: 02.04.2012
- Bulutoğlu, Kenan (1970), 100 soruda Türkiye’de Yabancı Sermaye, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Campos, Nauro F. and Yuko Kinoshita (2002), “Foreign Direct Investment as Technology Transferred: Some Panel Evidence from the Transition Economics”, William Davidson Working Paper, No: 438, ss. 1-33.
- Carkovic, Maria ve Levine, Ross (2002). Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?. Working Paper (University of Minnesota Department of Finance, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=314924 Erişim Tarihi: 22.05.2012
- Choe, Jong (2003), “Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?”, *Review of Development Economics*, 7 (1), ss. 44-57.
- Chowdhury, Abdur and George Mavrotas (2005), “FDI&Growth: What Causes What?”, United Nation University, WIDER, Research Paper No: 2005/25, ss. 1-10 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9701.2006.00755.x/pdf> Erişim Tarihi: 01.06.2012
- Çalış, Adem (2007), Özbekistan Ülke Raporu, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara
- Çolak, Ömer Faruk (1996), İktisadın İlkeleri, Alkım Yayınları, Ankara.
- Değer ve Emsen (2006), Değer, M.K. ve Emsen, E. (2006). Geçiş ekonomilerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkileri: panel veri analizleri (1990-2002). *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2):121-137.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) (2004), Kazakistan Ülke Bülteni, Türk Avrupa İş Konseyleri, İstanbul.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) (2004), Türkmenistan Ülke Bülteni, Türk Avrupa İş Konseyleri, İstanbul.

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) (2005), Kırgızistan Ülke Raporu, Ankara.

Dickey, David A., Fuller, Wayne A. (1979), "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root", *Journal of the American Statistical Association*, Volume 74, Issue: 366, p.427-431.

Dikkaya, Mehmet, Bora, Ali (2006), Çağdaş Kazakistan'ın Ekonomi Politikası Ve Türkiye'nin Yeri, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, Cilt:1, Sayı: 2, ss. 110-127,

Dimowo, A.F. ve Eoo, S. (2002). Empirical Analysis of the Impact of Direct Foreign Investment on the Economy of Nigeria.

Domar, Evsey David (1947), "Expansion And Employment", *The American Economic Review*, Vol. 37, No. 1, ss. 34-55

DPT, 2000, 8. Beş yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, DPT:2544-ÖİK:560

Dünya İhracat Rakamları, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.html> Erişim Tarihi: 01.05.2012

ECMT, European Conference Of Ministers Of Transport (2006), OECD Publications Service, France, ss.24

EON (Encyclopedia of the Nations), <http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Kazakhstan-FOREIGN-INVESTMENT.html#b> Erişim Tarihi: 15.05.2012

ERÇAKAR, M.Emin, YILGÖR, Metehan (2010), “Gelişmekte Olan Ülkelerde DYY GSYİH İlişkisi: Panel Birim Kök ve Eş Bütünleşme Sınamaları”, , Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 47, Sayı: 549.

Ericsson, Johan and Manuchehr Irandoust (2001), On the Causality Between Foreign Direct Investment and Output: A Comparative Study, *The International Trade Journal*, Vol: 15, Issue: 1, ss. 1-26.

Escobar, Pepe (2005), “The Tulip Revolution takes root” Asia Times Online, http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/GC26Ag03.html Erişim Tarihi: 20.04.2012

Fischer Stanley, Sahay Ratna (2000), “The Transition Economies After Ten Years”, IMF Working Paper, WP/00/30, Office of the Managing Director and Research Department IMF.

Gahatak, A. ve Halıcıoğlu, F. (2006). Foreign direct investment and economic growth: some evidence from across the world. *MPRA Paper*, No: 3565:1-15.

Gerçeker, Mustafa (2010), Vektör Otoregresif Model Yardımıyla Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ghosh, Madanmohan, Wang, Weimin (2009), Does FDI Accelerate Economic Growth? The OECD Experience Based on Panel Data Estimates for the Period 1980-2004, *Global Economy Journal*, Volume 9, Issue 4.

Göktaş, Özlem (2005), Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi, Beşir Kitabevi, İstanbul.

Gruben, W.C. ve Mcleod, D. (1998). Capital flows, saving and growth in the 1990's. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 38:287-301.

Güngör, Kamil, İktisadin Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler, http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf Erişim Tarihi: 15.03.2012

Hançerlioğlu, Orhan (1997), Ekonomi Sözlüğü (7.Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hansen, H. and Rand, J. (2006), “On the Causal Links Between FDI and Growth in Developing Countries”. *World Economy*, 29: 21–41.

Hansen, Henrik ve Rand, John (2004). On the Causal Link Between FDI and Growth in Developing Countries, University of Copenhagen, Development Economics Research Group, Discussion Papers, pp. 21-1 <http://www.econ.ku.dk/wpa/pink/2004/0430.pdf> Erişim Tarihi: 15.05.2012

Harrod, Sir Henry Roy Forbes (1939), “An Essay in Dynamic Theory” *The Economic Journal*, Vol. 49, No. 193. ss. 14-33

Hasnah, Ali, Sanep, Ahmad (2010), Foreign Direct Investment, Economic Growth and Regional Disparities: The Malaysian Experience, *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences Volume 5*, Number 8.

Hatiboğlu, Zeyyat (2000), “Büyümenin Kaynakları Yönteminin Türkiye’deki Gözlemlerinden Esinlenen Bir Eleştirisi”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, İstanbul.

Hermes, Niels and Robert Lensink (2003), “Foreign Direct Investment, Financial Development and Economic Growth”, *The Journal of Development Studies*, Vol: 38, ss. 1-42.

Hong, Kytack (1997). Foreign capital and economic growth in korea: 1970-1990. *Journal of Economic Development*, 22:79-89.

<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/1996/pr9664.htm> Erişim tarihi: 25.03.2012

<http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=aj&v=71> Erişim Tarihi: 25.03.2012

[http://www.indexmundi.com/kyrgyzstan/inflation_rate_\(consumer_prices\).html](http://www.indexmundi.com/kyrgyzstan/inflation_rate_(consumer_prices).html)

Erişim Tarihi: 15.04.2012

[http://www.indexmundi.com/turkmenistan/inflation_rate_\(consumer_prices\).html](http://www.indexmundi.com/turkmenistan/inflation_rate_(consumer_prices).html)

Erişim Tarihi: 15.04.2012

[http://www.indexmundi.com/uzbekistan/inflation_rate_\(consumer_prices\).html](http://www.indexmundi.com/uzbekistan/inflation_rate_(consumer_prices).html)

Erişim Tarihi: 15.04.2012

http://www.kazakhstan.org.tr/genel_bilgiler.html Erişim Tarihi: 01.04.2012

<http://www.tcmb.gov.tr/uyp/uypmet.pdf> Erişim Tarihi: 09.03.2012

IIK (Invest in Kazakhistan), Yabancı Yatırımlar, Yatırımcıları Koruma Politikaları,

<http://invest.gov.kz/?option=content§ion=4&itemid=235> Erişim Tarihi: 15.05.2012

Imangali Tasmaganbetov, “Kazakhstan: From a Strategy of Survival to a Strategy of Prosperity”, *American Foreign Policy Interests*, Volume:27, Issue:1, p33-38.

IMF, (2000), Transition Economies: An IMF Perspective on Progress and Prospects, November 3, <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm#I> Erişim tarihi: 01.05.2012

İnsel ve Sungur (2003), İnsel, A. ve Sungur, N. (2003). Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği 1989:II-1999:IV. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2003/8:1-29.

İTO (İstanbul Ticaret Odası) (2005), Türkmenistan Ülke Raporu, Dış Ticaret Araştırma Servisi, İstanbul.

Karaca, Ayhan (2003) “Azerbaycan’da Ekonomik Dönüşüm Süreci ve Reformların 10 yılı”, Dış Ticaret Uzmanlık Tezi, http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=125&Itemid=46 Erişim Tarihi: 15.05.2012

Konca, Koray Ali (2011), Türkmenistan Ülke Raporu, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara.

Kumar N. ve Pradhan, P. (2002). Foreign Direct Investment, Externalities and Economic Growth in Developing Countries. *RIS Discussion Papers*, 1:1-37

Li, Xiaoying and Xiaming Liu (2005), “Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship”, *World Development*, Vol: 33, No: 3, ss. 393-407.

Lyroudi, Katerina, John Papanastasiou and Athanasios Vamvakidis (2004), “Foreign Direct Investment and Economic Growth in Transition Economies”, *South Eastern Europe Journal of Economics*, 1, ss. 97- 110.

Mahiroğulları, Adnan (2005), Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a Armağan Özel Sayısı),ss.1275-1288.

Mencinger, Joze (2003), "Does Foreign Direct Investment Always Enhance Economic Growth?", *Kyklos*, 56 (4), ss. 491-508.

MUCUK, Mehmet, DEMİRSEL, Mustafa Tahir, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Performans, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Nair-Reichert, Usha and Diana Weinhold (2001), Causality Tests for Cross- Country Panels: A New Look at FDI and Economic Growth in Developing Countries, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 63 (2), ss. 153-171.

Oladipo, Olajide S (2010), Foreign Direct Investment (Fdi): Determinants And Growth Effects In A Small Open Economy, *The International Journal of Business and Finance Research*, Volume 4, Number 4.

Orta Asya Haritası, <http://www.jozan.net/maps/maps.htm> Erişim tarihi: 15.04.2012

OSRAM (OrtaDoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) (2012), Haritalar, <http://www.orsam.org.tr/tr/haritaGaleri.aspx?HaritaID=37> Erişim Tarihi: 10.04.2012

Ölmezoğulları, Nalan (1999), Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Öztürk, Mustafa (1998), Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Editör: Mim Kemal Öke, Alfa yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, Nurettin, BARIŞIK, Salih, DARICI, H. Kılıç (2010), " Gelişmekte Olan Piyasalarda Finansal Derinleşme Ve Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi" ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 2010, ss. 95–119.

Papanek, Gustav F. (1973), "Aid, Foreign Private Investment, Savings, and Growth in Less Developed Countries", *Journal of Political Economy*, Vol. 81, No. 1 (Jan. - Feb., 1973), pp. 120-130.

Parasız, İlker (1997), *Modern Büyüme Teorileri Dinamik Makro Ekonomiye Giriş*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Pomfret, Richard (1997), *The Economies of Central Asia*, Europe-Asia Studies, Vol. 49, No. 1, pp. 165-16

Pope, Victoria (1993), *Back to the Future in Central Asia, Kazakhstan is a post-Soviet success story*, U.S. News & World Report. http://www.usnews.com/usnews/news/articles/930308/archive_014781.htm Erişim Tarihi: 15.04.12

Rădulescu Magdalena, Dascalu Nicoleta Maria (2008), *Foreign Direct Investment Flows And Economic Growth*, *Arhiva Revistei Facultatii de Stiinte Economice*, Tom XVII 2008 – Volumul III, p 493-497 <http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2008/v3-finances-banks-accountancy/1002.pdf> Erişim Tarihi: 01.06.2012

Rider, Christine (1995), "An Introduction to Economic History", *South-Western College Publishing, New York, 1995*, s. 98-102

Roy, A.G. ve Von den Berg, H.F. (2006). Foreign direct investment and economic growth: a time-series approach. *Global Economy Journal*, 6:1-19.

Rumer, Z. Boris (1989), *Soviet Central Asia "A tragic experiment"*, Unwin Hyman, Boston, ss.4.

Sadik, A. ve Bolbol, V. (2001). Capital Flows, Fdi, and Technology Spillovers: Evidence From Arab Countries. *World Development*, 29(12):2111-2125.

Saray, Mehmet (1982), The Russian conquest of central Asia, *Central Asian Survey*, 1:2-3, ss.1-30 <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02634938208400394>

Erişim tarihi: 17.03.2012

Savaş, Vural Fuat (1999). İktisatın Tarihi (3. Baskı). Siyasal Kitabevi, Ankara.

Solow, Robert Merton (1956), A Contribution to the Theory of Growth, *Quartely Journal of Economics*, 70: 65-94

Somuncuoğlu, Tuğrul (2011), Kırgızistan Ülke Raporu, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.

Sözen, İlyas, Uslu, Kamil, Öngel, Volkan (2011), Ortadoğu Ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Rantiyeci Ekonomi Yapıları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:10, Sayı:19, Bahar 2011, s.89-107

Sun, Haitao (2010), Co-Integration Study of Relationship between Foreign Direct Investment and Economic Growth, *International Business Research*, Vol. 4, No:4.

Şahbaz, Ümit (2007), Zaman Serilerinde Nedensellik Analizi (Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve Turizm Gelirleri Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Şen, A. ve Karagöz, M. (2007). Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İhracat Etkisi.

<http://iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/280/264> Erişim

tarihi: 03.06.2012

T.C. Taşkent Büyükelçiliği (2011), Özbekistan’ın Genel Ekonomik Durumu Ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri, Ticaret Müşavirliği, Taşkent.

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/UZ/2010%20YILI%20OZBEKISTAN%20ULKE%20RAPORU%20SON.docx> Erişim Tarihi: 25.05.2012

Taban, Sami (2010), İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye (1. Baskı), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Taban, Sami (2010). İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye (1. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

TCMB (2009), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bülteni, İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Sayı 13, ss.3
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/Bulten_Turkce13.pdf Erişim Tarihi: 09.03.2012

TCMB, Ödemeler Dengesi İstatistikleri Tanım ve Türkiye Uygulaması, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü Ödemeler Dengesi Müdürlüğü, <http://www.tcmb.gov.tr/odemedenge/odemet.pdf> Erişim Tarihi: 08.03.2012

TCMB, Uluslararası Yatırım Pozisyonu Metodolojisi Ve Türkiye Uygulaması, İstatistik Genel Müdürlüğü Ödemeler Dengesi Müdürlüğü

Tekeli, Sevinç (2007), Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan Ve Türkiye Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Tekin, Rifat Barış (2012), Economic growth, exports and foreign direct investment in Least Developed Countries: A panel Granger causality analysis, Economic Modelling 29, p.868–878.

TIKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi) (2009), Özbekistan Ülke Raporu, Ankara.

Türkcan, Burcu (2008), Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Ve Kalkınmaya Etkileri: Panel Data Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Türkmenistan Haritası, 2012, http://www.maps.com/ref_map.aspx?cid=694,721,732,829&pid=12415 Erişim Tarihi: 15.05.2012

UNCTAD, Global and Regional FDI Trends in 2010 (2011), Globale Investment Trends Monitor, http://unctad.org/en/docs/webdiaeia20111_en.pdf Erişim Tarihi: 28.03.2012

UNCTAD, World Investment Report (1998), Trends and Determinants, http://unctad.org/en/docs/wir1998_en.pdf

Uras, Tevfik Güngör (1979), Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları, Formül Matbaası, İstanbul.

Ünsal, Erdal Muzaffer (2005), Makro İktisat (Altıncı Baskı), İmaj Yayınevi, Ankara.

WorldBank, World Development Indicators (WDI), Global Development Finance (GDF), <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> Erişim Tarihi: 25.03.2012

Xu, B. (2000). Multinational Enterprises, Technology Diffusion And Host Country Productivity, *Journal of Development Economics*, 62:477-493.

Yavan, Nuri (2006). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, Erhan (1996), İktisadın İlkeleri, Alkım Yayınları, Ankara.

Yüce, Mehmet (2008), Geçiş Ekonomileri (Ed. İbrahim Örnek, Seyhan Taş, Metin Yıldırım), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Zaim, Sabahattin (1996), Türk ve İslam Dünyasının Yeniden Yapılanması, Nil Yayınları, İstanbul.

Zhang, K.H. (2001). Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Evidence From East Asia and Latin America. Contemporary Economic Policy, 10(2):175-185.